

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Liisi Aron

**ÕPETAJA – ÕPILASE VAHELINE KOOLIVÄGIVALD HIIU
VALLA KOOLIDES**

Diplomitöö

Juhendaja: Liina Käär
Kaasjuhendaja: Anu Aunapuu (mag)

Pärnu 2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
I Koolikiusamine ja sellega seotud osapooled	7
1.1 Kiusamine koolis.....	7
1.2 Kiusamisega seotud osapooled	9
1.2.1 Kiusajad koolikiusamissituatsioonis	9
1.2.2 Ohver kiusamissituatsioonis	11
1.2.3. Kõrvalseisjad kiusamissituatsioonis	12
II OHVRI TOIMETULEK.....	13
2.1 Koolikiusamise mõju	13
2.2 Kiusamise äratundmine ning selle lõpetamine.....	17
2.2.1 Vanemate abi kiusamise vältimiseks	18
2.2.2 Kooli võimalused aidata kiusamise ja koolivägivalla ohvreid.....	20
2.2.3 Eestis läbiviidud koolikiusamise ennetusprojektid ja kampaaniad.....	21
III UURIMUS „ÕPETAJA – ÕPILASE VAHELINE KOOLIVÄGIVALD HIIU VALLA KOOLIDES“	24
3.1 Uurimustöö eesmärk, uurimisülesanded ja andmekogumismeetod	24
3.2 Uurimuse läbiviimine ja valim.....	25
3.3 Uurimustulemuste analüüs	27
3.3.1 Koolivägivalla tajumine ja seletamine erinevate osapoolte poolt.....	27
3.3.2 Õpilase ning õpetaja sotsiaalne taust ning nende käitumine õpilase-õpetaja omavahelises suhtluses.....	33
3.3.3 Võimalused koolivägivalla lahendamiseks õpilaste-õpetajate vahel	37
IV ARUTELU JA JÄRELDUSED	43
KOKKUVÕTE.....	47
KASUTATUD KIRJANDUS	49
LISAD	52
Lisa 1. Koolivägivallateemaline küsitlus õpetajatele.....	52

Lisa 2. Koolivägivallateemaline küsitlus lapsevanematele.....	54
Lisa 3. Koolivägivallateemaline küsitlus õpilastele.....	57
SUMMARY	60

SISSEJUHATUS

Autor valis diplomitöö teemaks “Koolivägivald õpetaja ja õpilase vahel Hiiu valla koolides”. Käesoleva töö temaatika aktuaalsus seisneb jätkuvas koolikiusamise probleemistikus, millest räägitakse palju, planeeritakse erinevaid ennetusstrateegiaid ning analüüsitakse suhteid erinevate osapoolte vahel. Palju räägitakse koolivägivallast õpilaste vahel. Vähem on uuritud vägivalda õpilase ja õpetaja vahel. Õpilase-õpetaja vaheline koolikiusamine sattus suurema meediahuvi keskpunkti selle aasta esimeses pooles kui Tõstamaa kooli õpetaja sattus õpilastepoolse kiusamise ohvriks. Varem on räägitud õpetaja-õpilaste vahelistest kiusamisjuhtumitest pigem mitteformaalselt ning väikestes gruppides (nt õpilased omavahel, lapsevanemad omavahel vms). Eelnevast lähtudes on otsustanud töö kirjutaja uurida milline on õpilaste-õpetajate omavaheline suhe Hiiu valla koolides ning kas sealsetes koolides esineb õpetaja-õpilase omavahelist vägivalda.

Käesolev diplomitöö koosneb kolmest osast. Töö esimene peatükk käsitleb koolikiusamist ja sellega seotud osapooli. Antakse ülevaade sellest, kes on kiusaja, kes ohver ning kuidas neid ära tunda. Teises peatükis vaadeldakse, kuidas mõjub koolivägivald nii õpilasele kui õpetajale; kuidas ära tunda, et oled sattunud ohvriks ja mida peaks sel juhul ette võtma. Välja on toodud, kuidas saaksid aidata kool ja vanemad ohvriks toime tulla ning mida saaks kool ja õpilased teha, et vägivalda vähendada või ennetada. Diplomitöö kolmas osa tutvustab uurimuse eesmärgi, uurimisküsimusi, läbiviidud uurimuse metoodikat ja saadud tulemusi. Selleks viiakse läbi küsitlus nii õpetajate-, õpilaste-, kui ka lapsevanemate seas, et teada saada, kas ja mil määral esineb Hiiu valla koolides vägivalda ning kuidas see väljendub.

Diplomitöö eesmärgiks on seatud uurida Hiiu valla koolide õpilaste ja õpetaja vahelist vägivalda, kuidas osapooled seda tajuvad ning seletavad ning mil määral mõjutavad isiksuseomadused, käitumine ja sotsiaalne taust omavahelist läbisaamist.

Läbiviidud uurimistöö tulemused peaksid huvi pakkuma kõikidele koolidele, kus on olnud kokkupuuteid koolivägivallaga ning seda just õpilase ja õpetaja omavahelises suhtluses.

I Koolikiusamine ja sellega seotud osapooled

1.1 Kiusamine koolis

Vägivald ja kiusamine on muutunud peaaegu loomulikuks osaks koolielust. Seda peetakse paratamatuseks. Pea-aegu iga kuu kuuleb meediast uutest koolikiusamise juhtumitest - olgu see siis aset leidnud õpilastel omavahel või siis õpetaja ja õpilase vahel. Näiteks eelmise aasta lõpus langes koolikaaslaste ohvriks õpilane, aga selle aasta jaanuaris hoopis Tõstamaa kooli meessoost õpetaja mida kajastati 29. Jaanuari Õhtulehes ning sama päeva AK-s. Oskar Lutsu „Kevades“ on välja toodud, kuidas Toots ähvardas Arnot, et too talle “metallist” võru tooks, ja kuidas see Arnole mõjus. Seal on kirjas mitu koolikiusamise liiki: vallaslaps Visaku narrimine: “Poiss, kus su isa on?”, tüdrukute ohtlikku olukorda ahvatlemine, Kuslapi pildumine põlevate tikkudega. Ka pailaps Arno kiusab Kuslapit, Teele aga omakorda Arnot. Seega oli kiusamine olemas juba saja aasta eest (Ots 2008: 121).

Kiusamine on ühe või mitme inimese negatiivne ja sageli agressiivne või manipuleeriv tegu või teatud aja jooksul korduvad teod teise inimese või inimeste suhtes. Kiusamine on väärnähtus ja põhineb jõudude ebavõrdsusel. Koolis võivad olla kiusatavateks nii õpilased kui ka õpetajad (Kõiv: 2006). Koolivägivald on seotud õpilaste sotsiaalse, kultuurilise ja majandusliku taustaga, kodu ja kooli koostööga ning kooli üldise õhustikuga (Kas koolielu...).

Kiusamist defineeritakse kui korduvat negatiivset toimingut, mida üks või mitu last sooritavad teise kallal. Negatiivne toiming võib olla füüsiline hirmutamine (löömine, tõukamine või füüsiline ähvardamine), verbaalne agressioon (sõimamine, narrimine) või psühholoogiline manipuleerimine (jättes lapse ilma millestki konkreetsest või gruppi kuulumisest). Kiusajaid peetakse tugevateks ning ohvreid – otse loomulikult – nõrkadeks (Kelly 2003: 97-98).

Kiusamine sisaldab järgmisi elemente:

- 1) Kiusajal on rohkem võimu kui kiusataval
- 2) Kiusamine on sageli organiseeritud, süstemaatiline ja varjatud
- 3) Kiusamine on mõnikord olukorra ära kasutamine, kuid kord alanud, on tõenäoline, et see jätkub
- 4) Kiusamine esineb teatud aja jooksul, kuigi ka süstemaatilistel kiusajatel võib esineda ühekordseid juhtumeid
- 5) Kiusamise ohvrit haavatakse kas füüsiliselt, emotsionaalselt või psühholoogiliselt.
- 6) Kõigil kiusamise juhtumitel on kas emotsionaalne või psühholoogiline aspekt (Sullivan, K., Cleary, M., Sullivan, G. 2004: 5)

Kui me teame, mida sisaldab kiusamine, siis see annab meile võimaluse mõista kiusamise olemust. Lisaks eelpooltoodud elementidele on Kõiv pakkunud välja üldisemalt kiusamise kolm tunnusjoont:

- 1) korduv rünnak **ohvri** vastu toimub pika perioodi vältel;
- 2) tahtlik rünnak ohvri vastu, mis teeb ohvrile kahju kas vaimselt või füüsiliselt;
- 3) eksisteerib tasakaalutus võimusuhtes ohvri ja kiusaja vahel. (Kõiv 2006:15)

Kiusata võib väga erinevat moodi. Alati ei pruugigi olla füüsiline kiusamine kõige valusam- mõnikord võivad sõnad palju rohkem haiget teha ning jätta hinge jälje. Kiusamisel võib eristada mitmeid vorme:

- *füüsiline* – löömine, asjade äravõtmine või lõhkumine;
- *verbaalne* – narrimine, solvamine, pidev nõökimine, rassistlikud märkused;
- *kaudne* – inetute kuulujuttude levitamine, kellegi kõrvaletõrjumine. (Sharp; Smith 2004: 13)

Mida suletum ja pingelisem on kooli õhkkond, seda enam esineb kiusamist, mis jääb varjatuks. Kiusatav ega ka kõrvalseisjad ei räägi täiskasvanutele toimuvast, sest nad kardavad ja ei usu ka, et midagi muutuks. Kiusamist esineb sageli klassides, kus puudub harjumus õpetaja ja õpilase vaheliseks dialoogiks. Kui ka kodus vanemad last ei oska kuulata ja pole selleks harjumust, siis jäävadki juhtumid välja tulemata. Nagu mainitud,

puudub meil seni süsteemne lähenemine ja kogu kooli haarav ühtne programm koolidele ja lasteaedadele, mis aitaks kiusamist ennetada ning selle ilmnemisel efektiivselt sekkuda. (koolipsühholoogid...)

Õpetajad saavad osaleda kiusamises kolmel viisil: vaatelejatena, toimepanijatena ning ohvritena. Vaatelejatena nad saavad aidata ära hoida-, lõpetada-, või süvendada kiusamist. (Bulling Teachers)

Õpetajad on oma pedagoogilise tööga hõivatud ning ka õpetajate ettevalmistuses puuduvad vastavad õppeained, mis annaks õpetajale vajalikud pädevused. Nii võib ka õpetajatest aru saada – nad teevad oma parima, kuid alati sellest ei piisa. (koolipsühholoogid...)

Kiusamise esinemisele aitab kaasa ka koolimaja planeering. Pimedad koridorisopid, valveta garderoobid jm. kohad, kuhu täiskasvanute pilk ei ulatu, on soodsad kohad kiusamiseks. Ka klassis on hea varjatult kiusata, eriti, kui klassiuks ei ole klaasist ja ühtki täiskasvanut klassis ei viibi. Mida vähem pikki hämaraid koridore, korruseid, betooni, kunstmaterjale, suletud ruume, seda vähem kiusamist – kinnitavad mujal maailmas läbi viidud uuringud. (koolipsühholoogid...)

1.2 Kiusamisega seotud osapooled

Igasugune kiusamine ja vägivald (olgu see siis füüsiline, psüühiline või sotsiaalne) on seotud erinevate osapooltega. Koolikiusamise puhul saame rääkida kiusajast (õpilane, õpetaja, koolitöötaja vm kooliga seotud inimene), kiusamise ohvrist (õpilane, õpetaja vm kooliga seotud inimene) ning kõrvaltvaatajad, kes otse või kaudselt on kiusamise tunnistajateks

1.2.1 Kiusajad koolikiusamissituatsioonis

Ei ole vahet, kas oled õpetaja, õpilane või mõni muu koolitöötaja, on vaja teada, et kiusamisega toimetulekuks aitab kindlasti kaasa teadmine, kes on kiusajad ja kuidas nad

kujunevad. Kui nende tagamaid tundma õppida, siis on võimalik järgmine kord kiusamist ennetada.

Erinevaid uuringuid arvesse võttes võib välja tuua kolme liiki kiusajaid:

- 1) *Targad kiusajad* – nad oskavad tihti oma ahistavat käitumist maskeerida ja kui õpetajatele ka öeldakse, et see õpilane on kiusaja, siis võivad nad imestada. Nad võivad olla populaarsed ja heade hinnetega ning suurepäraseid suhtlejad. Tänu sellele on neil võime enda ümber koondada inimesi, kes teevad kõik nende tahtmistmööda. Enamasti on nad egoistlikud ja enesekindlad.
- 2) *Mitte-nii-targad kiusajad*- need kiusajad köidavad oma pooldajaid antisotsiaalse ja riskialti käitumisega, millega kaasneb ka kaaslaste hirmutamine. Üldiselt käituvad nad sotsiaalselt vastuvõetamatult ja nad võivad pidada oma toetajaid sõpradeks, kuid kuna nende kaaslastel on teinekord sunnitud teatud määral nende tegudega kaasa minema, siis enamasti ei hinda kiusajad oma jüngeid inimestena kuigi kõrgelt. Mitte-nii-targad kiusajad on tihti alatud ja väiklased ning negatiivse ellusuhtumisega.
- 3) *Kiusajast ohvrid*- nendega on kõige raskem tegeleda, sest nad käituvad agressiivselt ja vastuvõetamatult nagu kiusajad ikka, kuid on samal ajal ka kaitsetud ja kergesti haavatavad. Olles ise kiusajatena halastamatud, on neil raske kiusamise ohvritele kaasa tunda. (Altosaar 2002:46)

Tõenäoliselt on õpingukaaslaste toetav suhtumine ja tähelepanu üks kõige olulisemaid õpilaste korrarikkumise ja muu väärkäitumise allikaid. Õpilane, kellel on kalduvus tembutada, teeb seda klassis harilikult selleks, et saada rahuldust kaasõpilaste tähelepanust ja tunnustusest (Krull 2000: 514).

Kui me teame kuidas kiusajad käituvad ja mõtlevad, siis ei ole keeruline üheskoos nende vastu midagi ette võtta. Seda muidugi juhul, kui leidub inimesi, kes ei lähe kiusamisega kaasa.

1.2.2 Ohver kiusamissituatsioonis

Igaüks meist võib langeda kiusamise ohvriks, kui tal pole grupi toetust või pole piisavalt enesekindel.

Rollid ei ole kinnistunud: inimene, kes ühes keskkonnas tunneb end kindlalt, võib teises olla vägagi haavatav. Sellepärast ongi suuremas ohus lapsed, kes lähevad uude kooli (ja uude kooliastmesse) ning õpetajad, kes ei oska end kehtestada ning kes saavad endale uued õpilased, keda hakata õpetama. (Kõiv 2006:47)

Kirjanduses nimetatakse tavaliselt kolme tüüpi ohvreid (Sullivan, K., Cleary, M., Sullivan, G. 2004: 20-21):

- 1) *Passiivne ohver* - tal on vähene võimalus end kaitsta, ta on kerge saak ja asub grupis kõige madalamal positsioonil. Ta võib püüda kiusaja soosingut võita, kiusaja tavaliselt mängib mõnda aega kaasa ja teeb siis midagi vastikut.
- 2) *Väljakutsuv ohver* – nad käituvad ärritavalt, lapsikult ja ebasobivalt. Mõnel juhul nad ei tahagi väljakutsuvad olla, kuid ei tea lihtsalt kuidas käituda; vahel püüavad nad aga teisi meelega ärritada.
- 3) *Kiusajast ohver* - vt. pt. 1.3 Kes on kiusaja.

Kindlasti tuleb ohvrit toetada, ning temaga arutada, miks ta satub ohvri rolli. Vajadusel peaks ta pöörduma psühholoogi poole, et vältida edaspidi samu vigu ning et ohver saaks tagasi enesekindluse.

Politsei- ja Piirivaleameti kodulehel (www.politsei.ee) andmetel kiusatakse neid, kes:

- ei löö vastu;
- õpivad paremini/halvemini kui teised;
- on väikest kasvu;
- on paksemad kui teised;
- on pikemad kui teised;
- on aeglasemad kui teised;
- on vaesemad kui teised;

- on lihtsalt teistest erinevad.

Antud loetelu on üldine, sest kiusatavaks võib sattuda igaüks. Ka täiskasvanud meesõpetaja, kes tavaliselt tuleb klassi korrale kutsumisega hästi toime, võib mõnes olukorras sattuda hoopis ohvri rolli.

1.2.3. Kõrvalseisjad kiusamissituatsioonis

Kõrvalseisjate roll on tihtipeale olulisem kui kiusajate või nende ohvrite roll. Ilma kõrvalseisjate positiivse sekkumiseta ei tule kiusamisel lõppu, ja samas, kiusamine saab jätkuda ainult siis, kui kõrvalseisjad seda lubavad.

Kiusamise käigus mängivad kõrvalseisjad järgnevaid rolle (Sullivan, K., Cleary, M., Sullivan, G. 2004: 45):

- 1) *Kaasajooksikud* - nad asuvad kiusajatele kõige lähemal ja neid kutsutakse mõnikord ka käsilasteks või sabarakkudeks.
- 2) *Õhutajad* – kaasajooksikutest reas järgmised ning nende tegutsemine aitab samuti kiusamisele kaasa.
- 3) *Eemalehoidjad* – nad kalduvad ohvrist inimlikult ja isiklikult distantseeruma ning salgavad oma tundeid nähtu suhtes. Eemalehoidjad püüavad endale tähelepanu mitte tõmmata, kuid oma näiliselt neutraalse hoiakuga õigustavad nad kiusamist ja lasevad välja paista, et see ei puutu neisse. Nad on ise kiusajatele kergeks saagiks ja hoiavad eemale, sest kardavad, et võivad ise järgmiseks ohvriks osutuda.
- 4) *Kaitsjad* – neil on vaja väga vähe vaja ette võtta, et olukorda muuta. Nad ei pruugi kiusatavaga sõbruneda, kuid kui nad näitavad oma otsustavat vastuseisu kiusamisele, siis väga tõenäoliselt kiusamine ka lõpeb. Kiusajad saavad olla kiusajad ainult seetõttu, et kõrvalseisjad neid toetavad. Et suhtumist kiusamisse muuta, tuleb kõrvalseisjatele vaid selgelt näidata, et nad toetavad kiusamise ohvrit.

Kõrvalseisjatel on väga suur roll - kas kiusamist toetatakse või siis laidetakse maha. Kui kiusaja saab aru, et ta on üksi teiste vastu, siis ta lõpetab suhteliselt ruttu oma negatiivse käitumise. Kõik kes näevad pealt kiusamist, peaksid sellele reageerima negatiivselt, ning andma teada, et see ei ole õige.

II OHVRI TOIMETULEK

Oluline on ohvri toimetulek kiusamisega - kuidas ta reageerib ning käitub, kui teda füüsiliselt või vaimselt kiusatakse. Kui hakata kiusajale vastu, siis antakse välja signaal, et ei lepita sellega ning ei lasta endaga halvasti käituda. Kui inimene on ise enesekindel ning tuleb toetavast perekonnast, siis on tõenäoline, et ta tuleb kiusatavatega ka paremini toime.

2.1 Koolikiusamise mõju

Järgnevalt antakse lühike ülevaade kiusamise mõjust selle ohvritele, kelleks võivad olla õpilased, kui ka õpetajad. Käesoleva töö esimeses peatükis kirjutati lahti kiusamise olemus ning selle erinevad vormid, mis võivad olla nii füüsilised, psüühilised kui sotsiaalsed. Iga kiusamisviis avaldab aga negatiivset mõju ohvritele.

Kiusamise mõju lastele ja noortele

Noored on väga vastuvõtlikud kõigele mida öeldakse või tehakse. Iga halvasti ütlemine, narrimine või seltskonnast kõrvale heitmine mõjutab õpilast ühel või teisel määral. Inimeste iseloomud on juba sündides erinevad ning seetõttu ka selliste probleemidega toimetulek. Tihtipeale ei teegi füüsiline vägivald nii palju haiget, kui mõni solvav märkus, kuid märgi edaspidiseks eluks jätab kindlasti.

Terve enesehinnang ja oskus eakaaslaste survega hakkama saada käivad tõepoolest käsikäes. Lapsed, kes usuvad, et nende arvamus on tähtis, suudavad seda ka lihtsamalt rõhutada. (Trachtenberg 2007: 196)

Koolil on oluline osa õpilaste elus ning seal saadud kogemused mõjutavad nende praegust ja tulevast tervist ning eluga rahulolu. Koolieluga seonduvaid häid kogemusi

peetakse üheks positiivse tervise eelduseks, samas negatiivsed kogemused võivad osutuda riskifaktoriteks. Õpilastel, kellele koolikeskkond ei meeldi, on suurema tõenäosusega raskusi õppetöös ning suurem risk koolist välja langeda, omandada tervist kahjustavad käitumisviisid, mille tagajärjeks on üldine elukvaliteedi langus. (Eesti kooliõpilaste...)

National Center for Education Statistics andmetele on peaaegu 1/3 kogu õpilastest vanuses 12 – 18a. andnud teada, et neid on koolis kiusatud ja mõnda peaaegu iga päev (School...).

Suuremale osale õpilastest kiusamine ei meeldi ja nad tahaksid oma kaaslasid kuidagi aidata. Need õpilased on olulised liitlased koolidele, kes tahavad kiusamisega midagi ette võtta. Kiusamine on osa õpilaste käitumiskultuurist. (Sharp, S., Smith, P, K. 2004: 16)

Uuringud näitavad, et nii kiusaja kui tema ohver kannatavad kiusamise lühi- ja pikaajaliste tagajärgede tõttu. Ohvritel on rohkem füüsilisi ja psühholoogilisi probleeme ning neil on raskusi ohvri rollist väljatulemisega. Nad kannatavad tõenäolisemalt depressiooni, madala enesehinnangu ja teiste vaimse tervise probleemide käes. (Kelly 2003: 98)

Kiusajate kohta arvati varem, et nad on agressiivsed, kuna tunnevad sisemist ebakindlust. Tänapäeval arvavad eksperdid, et nii see tegelikult pole ja et kiusajad on tugevad lapsed, kellel napib empaatiavõimet ja kes naudivad kontrolli ja võimu. Klassis või mänguväljakul teiste üle domineerimine rahuldab nende vajadust juhirolli järele. Ka kiusajatel võivad tekkida nii lühi- kui pikaajalised probleemid. Neil puudub võime emotsionaalselt tervel moel probleeme lahendada ja tulevikus võib neil tekkida kokkupuuteid vägivalla ja kuritegevusega. (Kelly 2003: 98-99)

Kui lapsevanemad või õpetaja ei ole tähelepanelikud, siis võib kiusamise algstaadium tähelepanuta jääda ja tulemuseks on üsna kindlalt olukord, kus kiusatav hakkab teistest

eemale hoidma ja tundma hirmu, üksindust ja kurbust, mis omakorda tekitab temas alaväärsuskompleksi. (Hiimäe, Kivisaar 2011: 151)

Teinekord mõeldakse, et kui füüsiliselt pole haiget tehtud, et siis ei olegi vägivalla akti toimunud. See on vale. Ka sõnaline vägivald ja hingeline traumeerimine on üheks laste kallal toimepandavatest vägivallaaktidest. Laps tajub, et ta on kõrvale tõrjutud, teda ei sallita. Sõimata saanud inimene tunneb end ebakindlana, süüdlasena, häbistatuna, mõttetuna. Või saab ta vihaseks, tundes raevu ja kättemaksuiha. Mõlemad reaktsioonid on täiesti põhjendatud. (Penthin 2003: 30)

Viimastel aastatel on USAs ja üle maailma olnud mitmed kiusamisega seotud enesetappusid mis on juhtinud tähelepanu kiusamise- ja enesetappude vahelisele seosele. Kuigi ka paljud täiskasvanud näevad kiusamist kui "lihtsalt lapseks olemise osa" on see tõsine probleem, mis toob kaasa palju negatiivseid tagajärgi ohvritele, sealhulgas enesetappe. Paljud inimesed ei saa aru, et on olemas ka seos kiusajate ja enesetapumõtete vahel. (Bullying and Suicide)

Inimesed on erinevad ning erinev on ka nende probleemide lahendamise oskus. See kes on tugeva iseloomuga, tuleb üldiselt tunnete valitsemisega paremini toime ning oskab hinnata olukorda objektiivsemalt. Samas mõni inimene on väga tundlik ning temale võib ka väiksem ütlemine või probleem mõjuda ettearvamatult. Oluline on mõista seda, et igale probleemile leidub lahendus.

Koolikiusamise mõju õpetajale

Pole kerge endale ja veel vähem teistele tunnistada, et ei saa õpetamisega hakkama, kui õpilased kiusavad, ei kuula tunnis sõna, räägivad vastu või käituvad muul moel tunnis inetult.

Jaanuaris laaditi Youtube'i üles video kus oli näha, kuidas õpilased mõnitavad, nügivad ja alandavad klassi ees olevat õpetajat, võttes talt ära küll pastakat, küll kriiti, togides teda demonstratiivselt jala või kätega, määrides tema pintsakut (valusad kaadrid...).

Õpetajaid on erinevaid. Ühed, keda pannakse klassi poolt proovile, lähevad endast välja ja näevad seda kui suurt probleemi, teine õpetaja aga võtab seda hoopis kui väljakutset.

Kuritahtlike tagarääkijate ja kiusajate eesmärgiks on kahjustada oma ohvri eneseväärikustunnet ja teda teiste ees blameerida. Kes tunneb end nõrga ja mahajäetuna, teeb kindlasti oma käitumises ruttu vigu. (Erb 2000: 48)

Tööpinge läbielamine kahjutoova stressina ja tööst saadav rahulolu või rahulolematus olenevad paljuski sellest, kui hea palgaga jõupingutusi korvatakse (Elenurm jt. 1997: 23).

Oht läbipõleda (Burnout) ning kogeda stressi on eelkõige neil, kes töötavad inimestega – niisiis ka õpetajatel. Läbipõlemist võib kirjeldada kui "motivatsiooni või stiimuli väljasuremist, eriti kui üks on pühendunud põhjustele või sellele, et soovitud suhted ei annaks tulemusi," see on stressiga samalaadne olukord (Job burnout...).

Stress iseenesest ei ole alati halb. Väikestes annustes, aitab see teil surve all toime tulla ja motiveerib teid andma endast parimat. Aga kui sa pidevalt töötad erakorralises režiimis, siis su keha ja vaim kannatavad selle all. Kaitsta saab end stressi sümptomeid märgates ja astudes samme, et vähendada selle kahjulikku mõju. (Stress...

Järgmised näitajad kipuvad põhjustama töötajatel rohkem stressi (Job burnout...):

- Ebamäärased nõuded;
- Võimatud nõuded;
- Pidev stress piisava puhkusega;
- tegemajätmisel tõsised tagajärjed;
- piiratud otsustusõigus;
- vähene tunnustus;
- vähene suhtlemis-, arutamisevõimalus;
- ebapiisav hüvitamine;
- halb juhtimine.

Kindlasti ei tohi ära unustada, et ka õpetaja on inimene, ning et ka temal on tunded. Kui koolis on tekkinud probleemid, siis ta ei tohiks jääda oma muredega üksi. Ta peaks leidma mõne kolleegi või usaldusisiku, kelle poole pöörduda või peaks minema psühholoogi jutule. Kui jäetakse olukord lahendamata, siis see nõrgendab õpetaja enesekindlust ning tema eneseväärikust ja iga korraga muutub tal tekkinud probleemide lahendamine keerulisemaks. On oluline, et ta taastaks oma väärikuse ning et õpilased peaksid temast lugu.

2.2 Kiusamise äratundmine ning selle lõpetamine

Kiusamist võib olla väga erinevat ning tihtipeale me ei pruugigi aru saada, et midagi on viltu ja teisiti kui peaks.

Need ilmingud võivad olla märguandeks sellest, et oled koolis või kutsekoolis langenud tagakiusamise ohvriks (Erb 1999: 49-50):

- Sinu seljataga sosistatakse või sinu üle irvitatakse pidevalt külmavereliselt ja üleolevalt
- Sinu kohta levitatakse kuulujutte
- Pidevalt naerdakse või itsitatakse sinu mingi nõrga külje üle, näiteks, et kannad prille, oled veidi ümar, mitte nii sportlik kui teised, et kannad mitte “neid rõivaid” või on sul keelega raskusi
- Sulle ei anta enam sõna, sind katkestatakse pidevalt. Kui sa tunnis midagi ütled, tekib suur kihistamine.
- Sulle keeldutakse andmast informatsiooni või abi, näiteks kui küsid koduseid ülesandeid
- Oled teiste jaoks õhk
- Sind tehakse sihilikult naeruväärseks
- Sind kritiseeritakse pidevalt
- Sulle antakse ülesandeid, mida sa mingil juhul täita ei suuda
- Sa oled juba raha või millegi muu väljapressimise ohver.

Et muuta meie koolid ohutumaks, peavad sellesse panustama kõik - õpetajad, vanemad, õpilased, poliitikud, seadusesilmad, usuliidrid, ühiskonnaliidrid, noorsootöötajad ja teised asjasse puutuvad isikud. Igaüks meist saab midagi teha, et lahendada seda probleemi (Stopping...).

Kõige olulisem, mida saab ohver ise ära teha on rääkimine. Kui on aru saada, et ei tule ise kiusamisega toime, siis tuleks kindlasti teada anda mõnele täiskasvanule - kas õpetajale või vanemale või suhelda kolleegidega, kes oskavad anda edaspidiseks head nõu. Väga palju abi leiab tänapäeval ka erinevatest internetilehekülgedest, kus on võimalik suhelda teiste inimestega, kes on sama läbi elanud või saada sealt informatsiooni, kuidas teatud olukorras käituda.

2.2.1 Vanemate abi kiusamise vältimiseks

Kiusamisega tegelemine ei ole ühekordne kampaania - see vajab järjepidevust ning on väga vajalik, mis ei kannata edasilükkamist. Olgu põhjus milles tahes, kuid fakt jääb faktiks: lapsed kannatavad vägivalda all. Täiskasvanutena on meie kohus kõiki lapsi kaitsta, püüda ehitada ruum, kuhu valu ei saa tungida. Kuid seda saame teha vaid siis, kui nii iseennast kui ka teisi inimesi laste lähikonnas tähelepanelikult silmas peame ning teeme kõigile selgeks, et vägivalda ei saa taluda. (Vinton 1999: 288)

Kui teie laps kardab kooli minna või räägib mõnest muust murest, võite kahtlustada kiusamist. Siinkohal mõned nõuanded, kuidas last aidata (Sharp, S., Smith, P, K.: 2004: 106-108):

- Rääkige lapsele, et tema pole teinud midagi, mis kiusamist põhjustab.
- Harjutage lapsega enesekindluse demonstreerimist. Kiusajad on osavad potentsiaalsete ohvrite väljanappimisel, kuid kui laps ei karda oma arvamust välja öelda, hoiab silmsidet ja oskab reageerida huumoriga, ähvardab teda väiksem oht narrimise ohvriks langeda.
- Kui kiusamine seisneb grupist väljatõrjumises, siis harjutage grupiga ühinemise strateegiaid.

- Vältige kiusaja halvustamist. Mõistke hukka konkreetset tegevust, aga mitte teist last. Kui te just sageli ei koli, võib vabalt juhtuda, et ühel heal päeval on teie laps ja tema kunagine kiusaja parimad sõbrad. Seepärast suhtuge asjasse eelarvamusteta. Lapsed suudavad, ja võivad muutuda.
- Mängige lapsega rollimänge, mis aitaksid tal võimalikke kiusamissituatsioone ennetada. Aidake tal erinevaid strateegiaid ja vastuseid välja mõelda.
- Rääkige õpetajaga ja uurige, kas teie laps ei ole koolis teistest isoleeritud, sest kiusamise ohver võib olla isegi sunnitud suurema osa päevast omaette veetma. Kuid laps, keda kiusatakse, vaja just rohkem sotsiaalseid sidemeid.
- Julgustage last tegelema hobidega või huvidega, mis talle meeldivad või milles ta tugev on. Enesekindlus teistes eluvaldkondades annab talle jõudu kiusamisele vastu seista.
- Mõnikord on koolis kiusatavad lapsed ka kodus ohvri rollis. Mõelge, kuidas teie laps oma õdede-vendade või teiste naabruskonna lastega läbi saab. Kui te leiate, et teda ka kodu lähedal taga kiusatakse, peate leidma võimaluse, kuidas last kahjustavaid suhteid muuta või lõpetada.

Vanemad saavad olla oma lapsele toeks ning teda suunata ja aidata. Kui vanemad on teadlikud, et nende last koolis kiusatakse, ja näevad, et lapsel on selle tagajärjel tekkinud koolis probleemid, siis on vanemate kohustus aidata lapsel sellest võimalikult hästi välja tulla.

Väärkohtlemise järelmõjude ravimine on keeruline ja aeganõudev protsess. Ravis kasutatakse mitmeid kombineeritud võtteid, kus psühhoterapeutilised raviprogrammid on ühendatud sotsiaalprogrammidega. Vahel tuleb neid meetodeid kombineerida ka ravimite annustamisega, kuid seda püütakse laste puhul vältida. (Soonets, Popova Roomeldi jne 2007:150-151)

See on küll pikk ja aeganõudev protsess, kuid tänu teraapiale ning ka rohtudele on võimalik saada lapsel tagasi lapsepõlv ja edaspidi elada täisväärtuslikku elu.

2.2.2 Kooli võimalused aidata kiusamise ja koolivägivalla ohvreid

Vägivalla ennetamiseks tagatakse koolis järelevalve õpilaste üle kogu õppepäeva vältel. Ruumide ja territooriumi kasutamine korraldatakse võimaluse piires selliselt, et see aitaks ennetada õpilaste ja koolitöötajate vaimset või füüsilist turvalisust ohustava olukorra tekkimist. (Põhikooli ja ...)

Üldised programmid on suunatud vägivalla ennetamine koolitades kõiki õpilasi ja mõnikord ka kogu kooli personali või muutes kooli keskkonda. Universaalsed programmid mõjutavad kõike kooliga seonduvat. (Orpinas ec.: 2003)

Kiusamise ja koolivägivallaga seotud erinevad sekkumised võib jagada nelja suurde gruppi (Kõiv 2006:47):

- 1) Fookuses pole otseselt kiusamine vaid riskifaktorid, mis seda võivad tingida, näiteks koolis valitsev kliima, õpilaste vastutus, õpilaste toetussüsteemid;
- 2) Fookus indiviididel, kellel ilmneb kiusamiskäitumise käitumine- kasutatakse näiteks eakaaslaste nõustamise metoodikat või õpetatakse efektiivseid konfliktilahendusoskusi;
- 3) Fookus juba ilmnunud kiusamise/vägivallaga tegelemisel – näiteks suurendatakse õpilaste võimalusi saada kiusamise puhul abi usaldustelefonist või pöörduda spetsialisti poole;
- 4) Fookus klassiruumis kiusamise ennetamisel ja sellega hakkamasaamisel – näiteks efektiivsete reeglite kehtestamine või õpilaste pro-sotsiaalse käitumise õhutamine klassis.

Kui tahate koolis kiusamist lõpetada, siis (Korp, Leppiman, Meres, Vaher 2002: 89):

- Avalikustage kõik kiusamises juhud (siit suhtumine: me teame seda ja me ei lepi sellega)
- Ärge süüdistage kedagi, otsige lahendusi, mis aitaksid nii kiusajat kui kiusatavat
- Vältige “miks” küsimusi, küsige selle asemel: Mis? (juhtus, toimus), Millal? Mida? (nägid, tegid, tundsid, vajad, tahad teha), kuidas? (see sinu jaoks oli, saad teisiti teha)
- Läheneda asjale praktilisest küljest (mida teha, millal ja kes teeb)

- Looge lastele omavaheline toetussüsteem (toetus nii kiusajale kui ka kiusatule)
- Õpetage lapsi tülisid lahendama
- Korraldage arutelusid gruppides.

Ainult koos on võimalik võidelda koolivägivalla vastu. Muutes laste suhtumist ja olles ka ise tähelepanelikum saame me ohjeldada selle levikut.

2.2.3 Eestis läbiviidud koolikiusamise ennetusprojektid ja kampaaniad

Kiusamiskäitumine saab alguse tihtipeale juba lasteaias. Sellepärast on vaja juba seal pöörata suuremat tähelepanu laste omavahelisele läbisaamisele ning kuidas nad käituvad teistega.

Alates 2007. aastast juhib Save the Children Denmark koostöös Taani kroonprintsessi Mary Fondiga lasteaedades ja algklassides ennetavat kiusamisvastast programmi „Kiusamisest vabaks“, milles keskendutakse 3-8 aastastele lastele. Enamasti on kiusamisvastased tegevused suunatud koolidele, kuid parema, positiivsema ja sõbralikuma koolikeskkonna saavutamiseks on võimalik tegutseda juba varem. Tähtis on, et laste vahel tekiks üksteist arvestav ja kaasav kultuur. Lasteaias loodud head suhted laste vahel peaksid kanduma koolikeskkonda. Lasteaiast kooli minnes peaks lastel olema pagas, mille abil saada hakkama erinevate sotsiaalsete suhetega koolis. Sihtgrupiks on lapsed, lasteaiaõpetajad, lapsevanemad ja teised lapsele olulised inimesed. (Kiusamisest vabaks...)

Jätkuprojektina alustab Kärkla Ühisgümnaasiumist MTÜ Lastekaitse Liit oktoobris 2013a. pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool“. Lasteaias loodud head suhted on kooli minevatele lastele vajalik pagas, mis aitab toime tulla sotsiaalsete suhetega koolis. Sõbralikuma ja positiivsema koolikeskkonna saavutamiseks on vajalik probleemi ennetamisega tegeleda varases koolieas. Seda kõike aitab saavutada metoodika „Kiusamisest vaba kool“, mille sihtgrupiks on 7-10 aastased lapsed, lapsevanemad, õpetajad, koolipsühholoogid, sotsiaalpedagoogid ning mis on seotud põhikooli riikliku õppekavaga. (Kiusamisest vabaks...)

Koolikiusamise ennetusprogrammiks on ka koolirahu mudel, mis on loodud Soome õpilaste- ning Mannerheimi Lastekaitse Liidu poolt. Koolirahu hakati juurutama 1990. aastate alguses ning sellest on saanud Soome koolisüsteemis mitteformaalse hariduse tugevdamise nurgakivi. (MTÜ Lastekaitseliit...)

Eestis algatati Koolirahu programm 1999. aastal. Alates 2008. aastast on Koolirahu programmi eestvedajaks [Lastekaitse Liit](#). Käesolevaks ajaks on kasvanud nii koostööpartnerite kui ka liitunud koolide arv. (MTÜ Lastekaitseliit...)

Koolirahu programmi eesmärgiks on saavutada üheskoos suurte ja väikestega, noorte ja vanadega turvaline ning sõbralik koolikeskkond. Koolirahu programm toetab kooli enese initsiatiivi koolikeskkonnast tulenevate probleemide lahendamisel, propageerides rõõmsameelset ja turvalist koolikeskkonda, kus kõigil on meeldiv olla. (MTÜ Lastekaitseliit...)

Internetiohutust aitab õpetada lastele projekt „Targalt Internetis“ mille missiooniks on www.targaltinternetis.ee andmetel laste ja lapsevanemate targem internetikasutus ning ebaseadusliku sisuga materjalide leviku piiramine internetis. See on oluline, et lapsed teaksid, et ka internetis ei tohi kedagi solvata, narrida, mõnitada ega internetti üles riputada kellegi huve ja mainet kahjustavaid videosid, sest üha enam kasutavad õpilased interneti võimalusi kurjasti ära. (projektist...)

Koolivägivalla demonstreerimiseks ja tähelepanu juhtimiseks on tehtud ka film “Klass”. Filmi põhiteemaks on koolivägivald, aga ka õpilaste omavahelised suhted ja nende suhted oma vanematega ning samuti mõtiskleb “Klass” passiivsuse, karistuse ning kättemaksu teemadel (Ilmar Raagi...).

Juba teist aastat järjest toimunud TORE suvekooli tulid ka naaberriigi Soome tugiõpilased, et õppida erinevaid suhtlemis-ja toimetulekuoskusi toreduse kasvatamiseks iseendast ja üksteise märkamiseks ning aitamiseks koolis. Rõhutati, et mida rohkem on klassis ja koolis heade sotsiaalsete oskustega noori, seda suurem on positiivne mõju klassile - kogu koolile, sest heas õhkkonnas jääb vähem ruumi negatiivsetele juhtumitele – kiusamisele, tõrjumisele. Tugiõpilastegevusel on väga

kindel ja teisest noorteorganisatsioonidest eristuv nišš – koolikeskkonna paremaks muutmine läbi tugiõpilassüsteemi. (Tugiõpilased alustasid...)

Eestis puudub kogukonnapõhine sekkumine lastele, kus lapse probleemidele lähenetakse individuaalselt ning samaaegselt tegeletakse aktiivselt ka perega. Teistes riikides on häid tulemusi näidanud erinevad multisüsteemsele teraapiale tuginevad programmid, mis ennekõike on suunatud tõsiste käitumisprobleemidega ja vägivaldsetele lastele, ning kus lapse ja tema perega töötab intensiivselt terve meeskond spetsialiste. Seetõttu võiks kaaluda ka Eestis mõne analoogse programmi katsetamist. (Vägivalla ...)

Koolivägivallaga tegeletakse erineval moel. Õpilasi ja ka kooli personali hõivatakse erinevatesse programmidesse ning üritatakse neile näidata, mida toob koolivägivald endaga kaasa.

III UURIMUS „ÕPETAJA – ÕPILASE VAHELINE KOOLIVÄGIVALD HIIU VALLA KOOLIDES“

3.1 Uurimustöö eesmärk, uurimisülesanded ja andmekogumismeetod

Käesoleva lõputöö uurimuse eesmärk on uurida koolivägivalda, kus keskmis on õpetaja suhe lastega ning nende vanematega. Töö alaeesmärkideks on teada saada kuidas tajutakse üldse koolivägivalda ning millised võivad olla erinevat koolikiusamist põhjustavad tegurid. Üliõpilase peamiseks uurimisülesandeks on välja selgitada, kas ja kuidas on kogenud ja näevad õpetaja-õpilase vahelist vägivalda nii õpetajad ise, koolilapsed ning lapsevanemad, kellel on täita aktiivne roll koolis.

Lähtudes töö eesmärkidest on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas tajuvad ja seletavad koolivägivalda õpilaste-õpetajate vahel õpetajad?
2. Kuidas tajuvad ja seletavad koolivägivalda õpilaste-õpetajate vahel kooliõpilased?
3. Kuidas tajuvad ja seletavad koolivägivalda õpilaste-õpetajate vahel lapsevanemad?
4. Millist rolli mängivad õpetaja-õpilase suhtes õpilase sotsiaalne taust ning tema käitumine?
5. Kuidas mõjutab õpetaja-õpilase suhet õpetaja isiksuseomadused, sotsiaalne taust ning seotus kohaliku kogukonnaga?

Käesolevas töös kasutatakse kombineeritud meetodit - nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset uurimust. See uurimusmeetod toob välja tähendused, üldistused, definitsioonid, metafoorid, iseloomustused, sümbolid ja asjade kirjeldused. Kvalitatiivsest uurimusest loendatakse ja mõõdetakse asju. Kvalitatiivse meetodi

eesmärgiks on saada terviklikku empiirilist andmestikku, mis hõlmaks ka kvalitatiivseid ja detaile iseloomustavaid seiku. (Laherand 2008:12)

Kvalitatiivset uuringut iseloomustab paindlikkus, erinevate uuringuetappide segunemine ning korduv tagasipöördumine juba läbitud etappide juurde (Laherand 2008:24).

Kvantitatiivne uurimismeetod on meetod, mille tulemusi väljendatakse arvandmetes. Kvantitatiivseid uurimismeetodeid kasutatakse sageli loodus- ja täpisteadustes, kuid ka humanitaar- ja sotsiaalteadustes. (Kvantitatiivse...)

Uuringus kasutatakse nii kvalitatiivset, kui ka kvantitatiivset uurimismeetodit, mis aitavad kõige praemini välja tuua respondentide vastused.

3.2 Uurimuse läbiviimine ja valim

Uurimuses osalesid Kärkla Ühisgümnaasiumi, Lauka Põhikooli ja Kõpu Eriinternaatkooli seitsmendale ja kaheksandate klasside lapsed. Lisaks osalesid uurimuses vastavate koolide õpetajad ja lapsevanemad, kes on valitud juhuvalikul. Autor valis need klassid, kuna arvas, et nad on piisavalt küpsed ja adekvaatsed hindama olukorda klassis ning neil on välja arenenud sõpruskond koolis, kes omavahel arutavad seal toimuvat ja julgevad rääkida sellest.

Uuringus osalenud koolid on kõik erineva suurusega. Kõpu Eriinternaatkool on erivajadustega lastele, kus õpivad käitumishäiretega lapsed ning seal õpib 16 last. Lauka Põhikool on suhteliselt pisike maakool, kus kõik tunnevad kõiki ning seal õpib 74 last. Kärkla Ühisgümnaasium, on Hiiumaa mõistes suur kool ja seal õpib kokku umbes 400 last.

Küsitluste läbiviimiseks lepidi eelnevalt koolides kokku sobiv päev ja aeg, millal diplomand sai lapsi küsitlema minna. Küsitlusele vastasid lapsed tunni ajal ja autori

juuresolekul, et lapsed julgeksid vastata võimalikult ausalt. Aega kulus respondentidel vastamiseks keskmiselt 15 minutit.

Lapsevanemate ja õpetajatega tehti pool-struktureeritud intervjuud. Nii lapsevanemad, kui õpetajad valiti uurimuses osalema juhuse põhimõttel. Samas jälgiti, et nad oleksid põhikooli õpilastega vahetult seotud. Mõlema sihtgrupi küsitlemiseks kulus aega keskmiselt 30-45 minutit, olenevalt sellest, kui avatud oli küsitletav. Õpetajaid intervjueriti tundide välisel ajal koolimajas ja lapsevanematega toimusid intervjuud nii kodudes kui ka Lauka Päevakeskuse ruumides.

Uurimus viidi läbi juunist - augustini 2013. aastal järgnevalt:

- küsitlused koolides koolilastele – 10. - 28. juuni
- intervjuu õpetajatega – 17. juuni -19. juuli
- intervjuu vanematega – 1. juuli – 1. august
- uurimuse tulemuste töötlemine ja analüüs – 15. juuli - 15. august

Kokku osales uurimuses Kärkla Ühisgümnaasiumist 58-st õpilasest 53 õpilast (5 last puudus nendel päevadel), Lauka Põhikoolist 11 õpilast ning Kõpu Eriinternaatkoolist 4 õpilast. Õpetajatest küsitleti Kõpu Eriinternaatkoolist 6-st õpetajast kahte, Lauka põhikoolis 13-st nelja ning Kärkla Ühisgümnaasiumi põhikooli õpilastega tegelevast 39-st õpetajast seitset õpetajat. Intervjuude läbiviimiseks küsitleti Kärdlast seitset lapsevanemat, Laukalt nelja ning Kõpust kahte lapsevanemat.

Ankeedid on nummerdatud ning neile on antud eraldi tähised. Ankeedi vormiga on võimalik tutvuda Lisades.

Andmete analüüsis vaadati läbi kõik ankeedid ükshaaval, tehti tähelepanekuid ja leiti nende vahel seoseid. Intervjuudest võetud tsitaadid ning koostatud tabelid on näidetena abiks analüüsimisel.

3.3 Uurimustulemuste analüüs

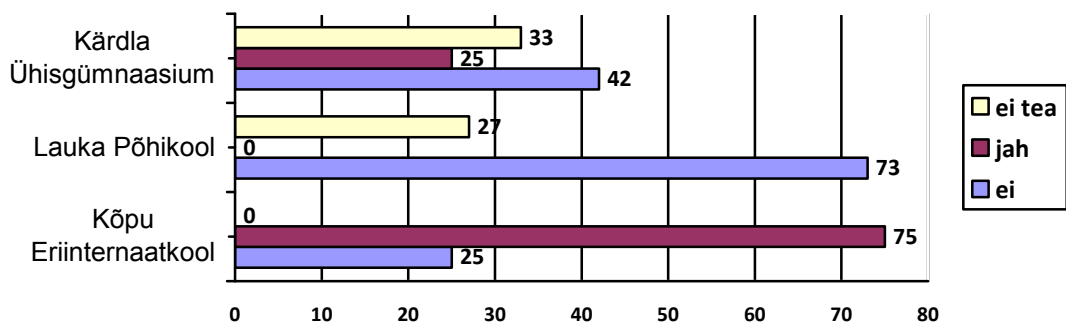
Järgnevates alapeatükkides analüüsib diplomand saadud uurimustulemusi, illustreerib saadud vastuseid väljavõtetega respondentide vastustest ning joonistega.

3.3.1 Koolivägivalda tajumine ja seletamine erinevate osapoolte poolt

Seda, kuidas koolivägivalda tajutakse ning seletatakse, uuris diplomand nii laste, õpetajate kui lapsevanemat käest. Kuna küsitletavad on erineva tausta, hariduse ning vanusega, siis on ka erinev antud probleemist arusaamine.

Õpilastelt küsiti esmalt, **kas nende arust on nende koolis õpetaja- õpilase vahelise vägivaldaga probleeme.**

Saadud vastustest selgus, et lapsed ei teagi täpselt, mis on õpetajal lubatud ja mis mitte. Õpilased näevad ja teavad küll, et õpetajad käituvad valesti, aga nad ei julge seda avalikult välja öelda, kuna soovivad vältida edaspidiseid probleeme või siis ei teadvusta endale, mis on õpetajale ning õpilasele kohane ja mis mitte. Laste antud vastustest ilmnesid küsitletud koolide osas erisused, mis on välja toodud joonisel 1.

Joonis 1. Kooliõpilaste arvamus õpetaja - õpilasevahelise koolivägivalda olemasolust. Protsentides. (autori koostatud)

Joonisest 1 on näha suuri erinevusi erinevate koolide õpilaste vahel. See võib olla tingitud sellest, et tegu on suhteliselt erinevate koolidega. Nii Kärkla kui Kõpu kooli lapsed tõid välja, et neil on õpetajatega probleeme, samas kui Lauka kooli õpilased seda ei teinud. Kõpu Eriinternaatkoolis õpivad käitumishäiretega lapsed ning seetõttu võibki seal esineda rohkem probleeme – lausa 75% õpilastest tunnistab seda. Samas Lauka Põhikool on üpris pisike maakool, kus kõik tunnevad kõiki ning õpilastel õpetajatega seal probleeme ei ole. Kärkla kool on Hiiumaa mastaabis suur kool ja küsitlustest tuli välja, et 25% õpilastest arvas, et õpetaja – õpilase vaheline vägivalda on koolis probleemiks. Uuringust selgus veel, et julgemalt andsid oma tähelepanekutest teada tüdrukud ning et enim oli kiusatud 8. klasside õpilasi.

Järgnevalt uuriti õpilastelt, **kuidas või mil moel õpetajad lapsi kiusavad või kiusata võivad.**

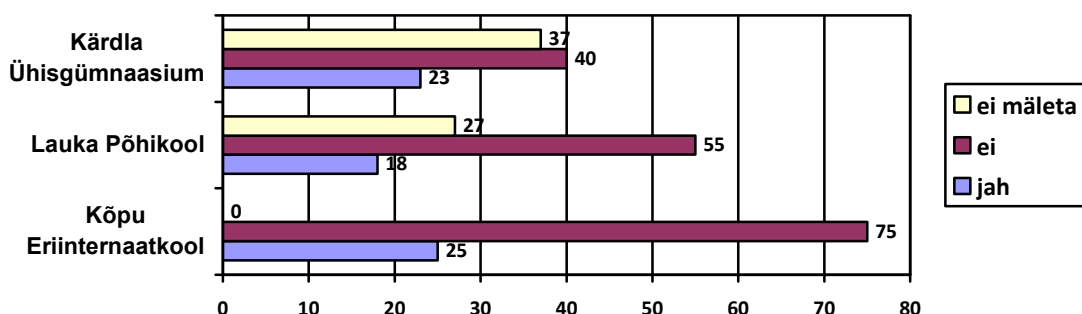
Järgnevalt on välja toodud õpilaste enda poolt kirja pandud põhjused, kuidas õpetajad saavad neid kiusata ja haiget teha:

- ütleb hinded välja teistele klassikaaslastele, räägib isiklikke asju õpilasest teistele õpilastele, mõnitab õpilase vanemaid/õdesid/vendasid;
- ignoreerib õpilast või siis küsib kogu aeg ainult ühte, esitab kahtlaseid ja trikiga küsimusi teatud õpilastele, millele on raske vastata;
- paneb halvemaid hindeid kui teistele, hindab nõ “näo järgi”, või nende vanemate/õdede/vendade järgi või siis lihtsalt mõnitavad nende tehtud tööd;
- Solvab klassi ees, alandab, mõnitab, teeb õpilase üle “nalja” või paneb talle “imelikke “nimesid, karjub õpilase peale;
- Ebaõiglus – näiteks saadavad põhjuseta tunnist välja, suurendavad praktikat (Kõpus), jätavad õpilase mingist tegevusest eemale, paneb eraldi istuma;
- võib füüsiliselt haiget teha

Õpetajatel on erinev iseloom ning oma emotsioonide ning tunnetega toimetulemise oskus. Kahjuks mõni õpetaja ei saa aru, mida selline negatiivne käitumine tähendab õpilastele ning et sellel on tihtipeale pikaajaline mõju õpilase käitumisele ja suhtumisele nii kooli, kui ka õpetajatesse.

Õpilastelt uuriti, et kas nemad ise või mõni nende klassikaaslane **on sattunud õpetajapoolse kiusamise ohvriks**.

Uuringust selgus õpilaste ankeetide põhjal, et mõni õpilane lihtsalt on õpetajale vastumeelt ning seetõttu õpetaja kiusab, narrib või solvab teda. On olnud juhtumeid, kus õpetaja hindab õpilasi erinevalt, või küsib keegi midagi valel ajal, samuti siis, kui õpilased ei saa kohe asjadest aru, ning tuleb üle seletada. Samas aga tuli mitmest ankeedist välja, et õpilased ei oskagi seletada, kuidas õpetaja neid kiusab. Joonisel 2 on välja toodud, kui paljud õpilased on kokku puutunud õpetajapoolse kiusamisega/vägivallaga.

Joonis 2. Kas Sind või Sinu klassikaaslast on mõni õpetaja kiusanud? Protsentides (autori koostatud)

Joonisel 2. selgub, et tegelikult igas Hiiu valla koolis on ligikaudu 20% õpilastest kogenud õpetajapoolset vägivalda.

Põhjused on kiusamiseks väga erinevad. Küll on põhjuseks see, et lapsed on õhtuti kauem väljas (KÄ 43) ning õpetaja arvab avalikult, et seetõttu ei saa õpilane kooliasjadega hakkama (LA 11), või on laps eelnevalt mõni päev koolis halvasti käitunud ning õpetaja ei ole seda unustanud. Põhjuseks on olnud, et laps ei ole piisavalt hea sportlane (KÄ 28) või on õpilane olnud eelnevalt haige ega ole osanud teha kodust ülesanne (KÄ 30). Üks õpilane kirjutas: „Mõni õpetaja on nii üleolev ja soovib, et teda koheldakse nii nagu Jumalat.“ (KÄ 34) Vastustest tule välja, et põhjuse kiusamiseks leiab alati, kui on soov või vajadus kellegi peal end väljaelada.

Õpilaste arvamus, kuidas on toimunud õpetajatepoolne kiusamine

Õpilaste sõnul on õpetajatepoolne kiusamine toimunud erinevate õpetajate poolt ning erineval viisil. On pandud halbu hindeid; tehtud vahet, et üks õpilane võib järelvastamas käia, kuid teine mitte; õpetaja ei mäleta/täida oma lubadusi ja pärast riidleb õpilasega; valetab; õpetaja on mõnitanud ja järgi teinud erivajadusega last, ütleb lapsele halvasti ja solvanud klassi ees; mõnitab neid lapsi, kes ei jõua nii kiiresti teistele järgi; eirab ja ei vasta küsimustele; küsitleb ainult ühte õpilast ning õpetaja on ka karjunud õpilase peale, kes puudus haiguse tõttu. Järgnevalt toob diplomand välja ka mõned respondentide poolt antud vastustest:

“Kuidas sa ei oska? Sa ei ole ju nii loll!” (KÄ 46)

“Õpetajad panevad halbu hindeid, ütlevad, et oled rumal või sa ei oska midagi.” (LA 9)

“Hakkavad mõnitama õpilast ja tema vanemat” (KÕ 3)

“Halvustavad valjult või alandavad” (KÄ 11)

Ühe vastanud õpilase vastusest ilmnes, et nende koolis õpetajad ei kiusa, küll aga teeb halbu ja solvavaid kommentaare: *“On olnud halvad ja solvavad kommentaarid, aga see on väga väike asi!”* (LA 4)

Õpilaste antud vastustest selgub, et õpetajatepoolsed kiusamissituatsioonid seisnevad peamiselt suulises halvastikohtlemises, õpilaste ebavõrdses kohtlemises ja ka enda tööülesannete mittetäitmisel.

Järgnevalt uuriti õpilaste arvamusi, et **kas ja kuidas on nad õpetajaid ise kiusanud.**

Saadud vastustest selgus, et õpilased on õpetajaid kiusanud väga erinevat moodi ja äärmusest äärmusesse. Osad on öelnud õpetajale halvasti; solvanud riidetust; seganud tundi; ei lase õpetajal rääkida; ei tee tundi kaasa; hakkavad õpetajale vastu; mõnitavad; ropendavad ja ähvardavad; võtavad asju ära ja ei anna neid pärast tagasi; lõhutakse õpetaja asju või loobitakse millegagi tunnis kas üksteist või õpetajat.

Järgnevalt on välja toodud ka mõned respondentide poolt antud vastused:

„Laamendavad tunnis, ei kuula sõna, lobisevad!“ (KÄ 6)

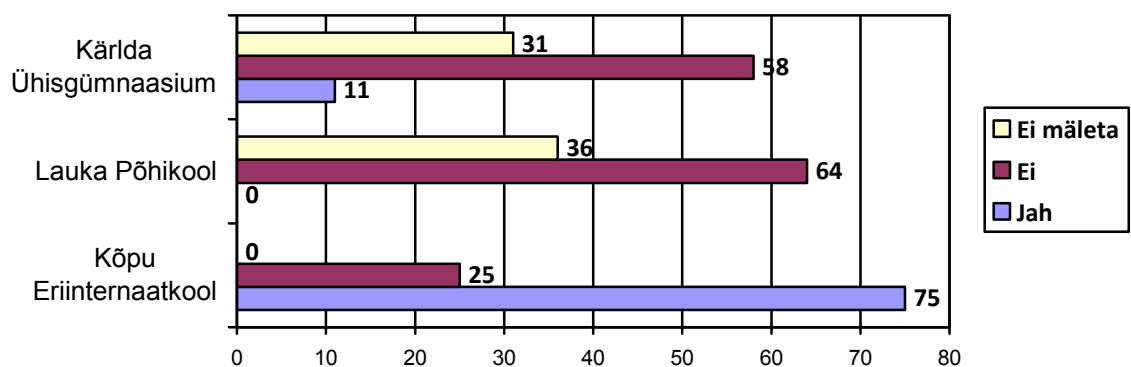
„Tunnis olen palju õpetajale halba öelnud ja ei ole lasknud tööd teha.! „ (LA 7)

„Oleme küsinud igast tunniväliseid ja lolle küsimusi.“ (KÄ 3)

„Tegime tema üle nalja, ei allunud tema korraldustele ja rääkisime halvustaval toonil.“ (KÄ 19)

„On mõnitatud ja ähvardatud mitmel viisil.“ (KÄ 10)

Joonisest 3 selgub, et kiusamine varieerub koolide lõikes. Kõpu koolis õpivad käitumisraskustega lapsed ning õpilasi on vähe, seetõttu tulevad kõik intsidendid ruttu avalikus. Kärkla kool oma paljude õpilastega andis kinnitust, et igas grupis on arusaamatusi ning klassides ikka leidub neid, kes teinekord õpetajakulul enda arust „nalja“ teevad. Üllatuslikult selgus, et Lauka koolis ei ole üksi õpilane õpetajat kiusanud – vähemalt küsitlustest selgus, et keegi ei mäletanud sellist juhtumit.

Joonis 3. Kas Sina või mõni klassikaaslane olete mõnda õpetajat kiusanud?

Joonisel 3 tuli õpilaste arvamusest välja, et nii Kärkla-, kui ka Kõpu koolis on õpilased õpetajaid kiusanud, kuid Lauka koolis mitte. See võib olla tingitud sellest, et nad võib-olla ei tea, mida võiks kvalifitseerida kiusamise alla ja mida mitte, sest osadest vastustest tuli välja, et tegelikult nad teinekord ikka panevad õpetajaid proovile.

Õpetaja arvamus sellest, **kuidas õpilased on neid kiusanud.**

Õpetajate nägemus, miks ja kuidas lapsed neid kiusavad on, et mõni õppeaine on ebahuvitav ning soovitakse näha kuidas õpetaja närvi läheb, sest siis on kogu klassil ju lõbus. Selleks nad ropendavad ja ei kuula sõna soovist tunni teemat vältida, provotseerivad ja katsetavad piire ning seda just uues klassis.

Üks õpetaja ütles, et „*Provotseeritud on kindlasti! Lapsed „kompavad“ piire, kuivõrd tal lubatakse/ei lubata kontrollida situatsiooni. See ei ole kiusamine*“ (LA 4).

Ühe õpetaja nägemus, miks lapsed kiusavad on, et: „*Tänapäeval pole paljudele kool teadmiste kogumise koht vaid rohkem „seltsimaja*“.“ (KÄ 7).

Lapsed veedavad suure osa oma päevast koolis, seal on suurem osa nende sõpruskonnast, ning ka huvitegevus on tihtipeale koolis- seetõttu tulekski muuta laste kooliskäimised võimalikult meeldivaks, et kool oleks koht kuhu lapsed tahavad minna.

Õpetajatelt uurita ka seda kas nad on mõnda last **kiusanud või emotsioonide ajel halva hinde pannud.**

Kõik õpetajad arvasid, et nad ei ole ühtegi last teadlikult kiusanud ega emotsioonide ajel halba hinnet pannud. Seitse õpetajat kirjutas, et hinne on teadmiste eest, aga üks õpetaja täpsustas veel, et „*Õpilased ei pruugi seda alati mõista. Käitumisprobleemidega õpilased sageli ei hinda oma teadmisi adekvaatselt.*“ (KÄ 7).

Õpilased ise tunnistavad, et nad teinekord kiusavad ja provotseerivad õpetajaid. Aga õpilaste arvates on õpetajad selle ära teeninud, sest ainult kaks õpilast väitsid, et teinekord kiusatakse õpetajat lihtsalt ilma põhjusega.

„*Laps „kompab“ piire, kuivõrd tal lubatakse/ei lubata kontrollida situatsiooni.*“ (LA 1)
„*Võib-olla mõni tahab positiivset tagasisidet, aga ei oska seda teisiti lahendada.*“ (LA 3)

Õpetajad vastasid oma küsitlustes, et neid ei ole ükski õpilane kiusanud, aga nad tunnistasid, et provotseeritud on küll. Õpetajate arust õpilased panevad neid proovile, et katsetada piire.

3.3.2 Õpilase ning õpetaja sotsiaalne taust ning nende käitumine õpilase-õpetaja omavahelises suhtluses

Kõikidelt õpilastelt uuriti nende arvamust selle kohta **miks hakkavad õpetajad õpilasi kiusama.**

Õpilaste vastused varieerusid, aga üldiselt olid erinevate koolide õpilaste arvamused sarnased. Mõni arvas, et õpetajal on eraelus või kolleegidega probleemid või on ta stressis; ei meeldi õpilase iseloom; õpilase eelnev käitumine koolis või teatud õpetajaga; õpilase suhtumine koolitöösse on puudulik; on vähene õpetamiskogemus; ei meeldi õpilase õde/vend/vanemad.

Autor toob välja mõned respondentide vastused:

„Õpilane erineb teistest õpilastest või ei ole tal head hinded. Õpilane võib ka ise olla selle kiusamise algataja.“ (KÄ2)

„Kui nad arvavad, et on vanemad ja targemad. Suruvad seda õpilastele peale ja ei arvesta nendega.“ (KÄ 17)

Mõni õpetaja võib olla lihtsalt närviline või stressis oma tööst.“ (KÄ 18)

„Kuna õpetajate arvates on õpilane nõrgem või pole nii tark kui teised ja õpetajale pakub see nalja.“ (KÄ 19)

„Kui kodutööd on kogu aeg tegemata või on hinnetega probleeme.“ (KÄ 49)

„/.../, siis kui õpetajale ei meeldi selle õpilase vanemad.“ (KÄ 10)

Samas peeti üheks põhjuseks, et õpetajad soovivad näidata oma võimu, et nad on ikkagi õpilastest targemad ja paremad. Nad lihtsalt ei arvesta õpilastega ega nende tunnetega.

Lapsevanemate arvamused, **miks hakkavad õpilased õpetajaid kiusama**

Neli lapsevanemat arvasid, et kiusamise põhjuseks võib olla igavus, tähelepanuvajadus (2 vanemat), samas võivad olla põhjuseks ka ealised iseärasused (teismelised) (1 vanem), soov näidata oma võimu, kindlasti oleneb ka õpetaja isiksuseomadustest (2 vanemat) ning tema võimetest klassi vaos hoida ehk end kehtestada (4 vanemat), õpetaja mingi omapära ning kindlasti ka pidev näägutamine (3 vanemat).

Põhiliselt toodi välja, et õpetajad hakkavad õpilasi kiusama siis, kui lapsel on määrdunud riided ja koolitarbed, hilineb tundi (3 vanemat), on põhjusega puudumised, puudulikud või halvad hinded (3 vanemat), pahandused korrakaitstega (2 vanemat), kindlasti eelarvamused (4 vanemat), väga suur vanusevahe, õpetaja on läbipõlenud või õpilane lihtsalt ei meeldi.

Lapsevanemate arvamused, **miks nende last koolis on kiusatud õpetaja poolt.**

Küsitledes lapsevanemaid tuli välja, et 95% lastevanematest vastas, et nende last on koolis kiusatud. Põhjused olid erinevad. Ühe pere last kiusati õe pärast, kuna too julges õpetajale vastu hakata, teisele lapsele aga korrutatakse, et ta ei suuda nii kui nii kõvemini rääkida ja kui siis lapse teebki kõvemat häält, siis hakkab õpetaja kommenteerima, et: "Ohooo- suudad ka suu lahti teha!", mõnda last on süüdistatud alusetult ja hinnatud "nägude" järgi.

Õpilaste arvamus, **miks ja kuidas hakkavad õpilased õpetajaid kiusama**

Üheks koolikiusamise võtmeküsimuseks õpetajate ja õpilaste vahel on see, et on vaja aru saada, miks hakkavad õpilased õpetajaid kiusama ja vastupidi. Õpilastelt küsiti, miks nemad või nende kaasõpilased hakkavad õpetajaid kiusama ning kuidas see on toimunud ning põhjuseid olid väga erinevaid. Üheks peamiseks põhjuseks oli õpetaja ebakindlus (19 last arvas nii) ja sellega seoses suutmatus lapsi korrale kutsuda. Nii nagu kodus, vajavad õpilased ka koolis kindlaid piire, et nad võiksid end tunda turvaliselt. Tihtipeale õpilased provotseerivad õpetajaid, et näha nende reaktsiooni, sest see teeb neile nalja. Selleks nad ütlevad õpetajale halvast, kommenteerivad käitumist või riidetust (10 last), kaebavad, teevad teda järgi või panevad õpetaja ebameeldivasse olukorda (6

õpilast), panevad õpetajale hüüdnimesid (5 õpilast). Õpetajat on solvanud, alandanud või mõnitanud lausa 24 õpilast, mis näitab austuse puudumist õpetaja vastu.

Õpilaste uuringust tuli välja, et üheks suureks probleemiks on ka õpetajate ebaõiglane käitumine osade õpilaste suhtes. Seda arvas lausa 19 õpilast, mis on samuti üheks põhjuseks, mille tõttu hakkavad õpilased õpetajaid kiusama, et protesteerida ebaõigluse vastu. Väga suureks probleemiks on ka hindamine ebaõiglaselt ehk “nägude” järgi. Seda on kogenud või näinud lausa 25 õpilast - mis tähendab, et rohkem kui 1/3 küsitletud õpilastest!

Väga oluline on ka õpetaja suhtumine õpilasse. Mõni õpilane on teistest erinev - kas välimuse-, koduse tausta, õppimisvõime või mõne muu asja poolest. Kahjuks osad õpetajad ei taha selliseid õpilasi piisavalt toetada ning neid aidata ja sellest tingituna arvas 18 õpilast, et õpetaja on neid või mõnd klassikaaslast kohelnud teisiti, kui ülejäänud õpilasi. Ühes küsitluses (KÄ 25) tuli välja, et isegi üks õpetaja on teinud klassi ees järgi erivajadusega õpilast, mis on eriti kohatu ja inetu. Sama inetu on ka see, kui õpetaja alandab (21 õpilast), mõnitab või solvab õpilast ennast (19 õpilast) või siis mõnitab mõne õpilase vanemaid või kodust olukorda klassi ees (4 õpilast).

Samas ei pruugi olla algataja mitte õpetaja. Ka õpilastel tekib stress või on kodus probleemid mis vajaksid tähelepanu. Üheks suureks probleemiks, mis küsitlustest välja tuli on igavus (7 õpilast), “staatus” klassis (8 õpilast) ning tähelepanuvajadus (6 õpilast). Kui üks midagi õpetajale ütleb või julgeb õpetajale vastu hakata, siis teised kiidavad selle tihtipeale heaks ja hakkavad sellest õpilasest rohkem lugu pidama ning kui õpetaja ei saa korra hoidmisega hakkama, siis kasutavad õpilased seda kohe oma huvides ära. Üldiselt juhtub seda nende õpetajatega, kes ei oska end hästi väljendada ja lastega ühist keelt leida. Mõned õpilased peidavad õpetaja asju ära (9 õpilast), käituvad üleolevalt, lihtsalt ignoreerivad õpetajat (14 õpilast), karjuvad ja segavad tundi kuna neile ei meeldi see õpetaja või õppeaine, on õpetaja peale solvunud või on õpetaja neid kiusanud ja nüüd teevad õpilased tagasi.

On ka olnud selliseid juhtumeid, kus õpetajat ei ole lastud klassi, seitse last vastasid, et õpetajat on loobitud erinevate asjadega, salaja filmitud (1 õpilane) või hoopiski tõugatud või muul moel füüsiliselt haiget tehtud (3 õpilast).

Uuringus selgus, et õpilased teevad ikka uskumatuid asju, et end teistele tõestada või kaitsta. Õnneks ei ole kõik klassikaaslased sama meelt. Näiteks ütles üks õpilane (KÄ 45), et: "Need õpilased ei ole normaalsed, kes õpetajaid kiusavad".

Lastevanemate nägemus, **miks hakkavad õpilased õpetajaid kiusama**

Intervjuust selgus, et lastevanemate arvamused on suhteliselt sarnased laste omale. Enim toodi põhjustena, miks õpilased hakkavad õpetajaid kiusama, et laps püüab õpetaja tähelepanu, siis kui õpetajal on mingi veidrus või omapära, proovitakse õpetaja endast välja viia (mängitakse telefoniga, kuulatakse muusikat, loobitakse asju jmt.), et siis jälgida tema reaktsiooni. Kindlasti on põhjuseks ka õpetajapoolne pidev näägutamine, et: "Sul on jälle kodune töö tegemata!" ning ka igavusest või ebahuvitavast õppeainest ja õpetaja suutmatusest klassis korda hoida.

Õpetajate arvamus, **et miks ja kuidas lapsed neid kiusavad**

Kuna õpilasi on klassides alati rohkem kui õpetajaid, siis on väga palju silmapaare õpetaja ning tema käitumise hindamiseks. Samas on ka väga palju neid, kes proovivad panna õpetajat proovile või on neid kuidagi provotseerinud. Õpetajad panid kirja erinevaid põhjuseid, miks ja kuidas lapsed neid kiusavad.

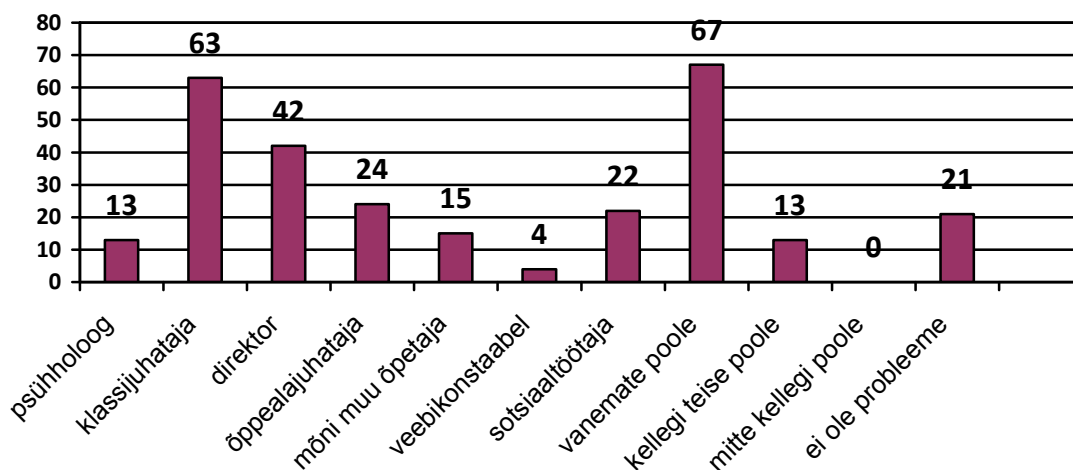
Enamjaolt toodi välja, et lapsed kiusavad neid seetõttu, et lastel on huvitav jälgida õpetaja reaktsiooni; igavusest ja distsiplineerimatuses; kasvatamatuses; ei meeldi õpetaja või tahavad teiste õpilaste seas silma paista. Samas on oluline vanemate suhtumine kooli või antud õpetajasse ning kindlasti konflikt õpilase ja õpetaja vahel. Õpilased segavad tundi; käituvad ebaviisakalt; kasutavad kohatuid väljendeid; loobivad asju; sodivad õppevahendeid; segavad valjuhäälselt tundi ja ei tööta kaasa; mängivad telefoniga ning ignoreerivad. Teinekord on aga põhjuseks, et õpilane tunneb, et talle on liiga tehtud, samas võib olla tingitud see liiga raskest teemast või väsimusest. Õpilased

saavad käituda ainult siis nii, kui õpetaja enesehinnang on madal ning ei suuda end kehtestada. Kahjuks nad ei mõista, mida nende käitumine teistele tähendab.

3.3.3 Võimalused koolivägivalla lahendamiseks õpilaste-õpetajate vahel

Õpilaste arvamus, et kui endal või klassikaaslasel on koolis probleeme õpetajatega, siis kelle poole pöörduda või soovitad pöörduda oma klassikaaslastel?

Koolis olevad probleemid on erinevad. Samas erinevad ka inimesed ning nende probleemide lahendamise oskused. Ka koolides on erinevad võimalused ja meetmed probleemide lahendamiseks. Joonisel 4. on ära toodud, kelle poole õpilased oma muredega pöörduvad.

Joonis 4. Kelle poole pöördutakse probleemide olemasolul. Toodud välja protsentides. (autori koostatud)

Joonisel 4. selgus, et kõikidel lastel, kellel on probleeme, leiavad kelle poole pöörduda ning nad ei jää oma murega üksi. Küsitlusest tuli välja, et leidub ka selliseid lapsi, kellel ei olegi probleeme või suudavad need ära lahendada jooksvalt ning mitte südamesse võttes.

Õpetajate arvamus selle kohta, **et kas ja kust oleks neil võimalik vajadusel abi saada.**

Õpetajad pöörduvad põhiliselt oma murega klassijuhataja või direktori poole. Samas arutatakse seda ka õpetajatega omavahel. Kui on tekkinud suuremad probleemid, siis Kärkla koolis on abiks sotsiaalpedagoog ning ka psühholoog, kelle poole on vajadusel pööratud.

Kui lastel on koolis probleeme, siis lapsevanemad on vestelnud klassijuhatajaga ning aineõpetajaga, vajadusel pööratakse juhtkonna poole, mõni lapsevanem ei ole kuhugi pöördunud, sest nagu ütles üks lapsevanem: *“Pöörduda pole kellegi poole, sest kõik õpetajad hoiavad kokku ja eitavad probleemi ning siis hakatakse veel rohkem last kiusama!”* (LA LA 3). Seda viimast lauset tuli välja mitme lapsevanema suust, kuna Hiiumaa on nii väike koht ja kõik tunnevad kõiki.

Õpetaja soovitusel, **mida peaks tegema, kui mõni õpilane teda kiusab.**

Õpetajatel on väga raske tunnistada endale ja teistele, et neid tunnis kiusatakse ning et nad ei saa õpilastega hakkama. Kui nad lähevad kellelegi rääkima, et ei saa klassiga hakkama, siis nad nagu tunnistavad, et ei ole suutnud end piisavalt hästi kehtestada ja ei saa oma tööga piisavalt hästi hakkama. See on tihtipeale valehäbi, mille eiramine toob kaasa üha suurenevaid probleeme. Kärkla kooli õpetaja (KÄ7) kirjutas: *„Ei lasku mõttetutesse vaidlustesse, ei hakka näägutama ega ka halvustama. Oleneb olukorrast-aga ikka leiab võimaluse naljaga või muud moodi asi laabuma panna.“*, teine Kärkla kooli õpetaja (KÄ4) vastas: *„Saatsin õpilase psühhologi jutule- rohkem pole seda juhtunud.“* Küsitlustest tuli välja, et kõige olulisem on leida probleemile lahendus võimalikult kiiresti.

Õpilaste arvamus, **mida peaks tegema õpetaja, kui ta on sattunud koolivägivalla ohvriks.**

Enamik õpilasi (78%) oli nõus, et tuleks pöörduda direktori, õppealajuhataja, klassijuhataja, kolleegi või lapsevanema poole. Väga oluline on, et õpetaja kehtestaks ennast- ei läheks endast välja, lahendaks olukorra kas individuaalselt vesteldes või kaasates kogu klassi ja kui siis ka veel probleemidest jagu ei saa, võiks kutsuda politsei.

Veel toodi välja, et õpetaja võiks panna märkuse, saata kiusaja klassist välja, anda talle lisatöö ning karistused peaksid olema rangemad. Üks õpilane (KÕ 3) arvas, et “*Õpetaja peab õpilast vastu kiusama - siis ta saab aru, kui halb see on!*”. Väga oluliseks peeti ka kiusaja või kiusajatega silmast-silma rääkimist ning vajadusel saatmist psühholoogi jutule.

Lastevanemate arvamus, **mida peaks tegema õpetaja, kui mõni õpilane teda kiusab.**

Lapsevanemad tõid välja, et õpetaja peaks vestlema kiusava või halvasti käituva lapsega, võtma ühendust tema vanemate/hooldajaga või pöörduma kooli juhtkonna poole. Välja toodi veel, et: “*Kõik sõltub asjaoludest, aga pahategija peaks saama karistada ja kui on mõne lapsega pidevalt probleeme, siis võiks lapsel lasta õppida individuaalõppes või siis kollektiivis, aga koos tugiisikuga.*” (KÄ LA 2)

Kõige olulisem on jääda rahulikuks ning lahendada probleemid võimalikult ruttu, et lapsed saaksid aru, kes kontrollib olukorda sest see annab neile turvatunnet.

Õpilaste arvamus, **mida on tehtud või võiks teha, et koolivägivalda vähendada.**

Õpilaste arvates aitab koolivägivalda vähendada see, kui on lastega räägitud tunnis ja ka kogunemistel, tehakse küsitlusi, suurendatakse kodutööd, vaadatakse õppefilme ja kuulatakse loenguid, peetakse kiusajatega vestlusi, koolis asub psühholoog, lahendatakse alati tekkinud probleem ära, võetakse tööle ainult häid õpetajaid, vajadusel kutsutakse kohale politsei ja võimalusel pannakse kooli kaamerad. Üks õpilane vastas, et: „*Peaks tegema lapsele juba väiksenä selgeks, et õpetajat peab austama, et ta on autoriteet*“ (KÄ 18), aga samas teine kirjutas: „*Õpetajad peaksid olema õiglasemad ja arusaavamad.*“ (KÄ 2). Samas arvasid kaks õpilast, et nende koolis ei olegi midagi ette võetud ja kui on, siis nemad ei ole seda täheldanud.

Õpetajate arvamus, **mida on tehtud või võiks teha, et koolivägivalda vähendada.**

Õpetajate käest küsides tuleb välja, et on peetud vestlusi nii lastega ja lastevanematega, õpetajad on saanud vastava koolituse, õpilasi on püütud motiveerida tegelema aktiivsemalt koolitööga, huviharidusega ja oma hobidega, koolis on aktiivne teavitustöö

ja vestlused, on läbi viidud koolisisene küsitlus, koolis töötab sotsiaalpedagoog, toimuvad ühisüritused ning kõige viimasel juhul toimub õpilase koolist eemaldamine. Üks õpetaja vastas: *“Juba algklassides lahendatakse koos õpetajaga päeva lõpus toimunud arusaamatused ning see õpetab lapsi tuleviks iseseisvalt olukordi lahendama”* (KÄ 7). Oluliseks peeti veel pidevat kontakti lastekaitsetöötajaga ja politseiga.

Õpetajate arvates on neil mitmeid võimalusi laste korrale kutsumiseks. Nad võivad panna e-kooli märkuse, suhelda vanematega, pöörduda klassijuhataja direktori või sotsiaalpedagoogi poole, kuid üks õpetaja arvas, et: *“Käskkiri, käitumishinne jms. ei ole laste arvates enam mõju.”* (LA 3). Sellest lähtuvalt on kõige olulisem reeglid paika panna ja järgida neid iga õpilase puhul ning lahendada koheselt tekkinud olukord.

Õpilaste arvamus, **kuidas vähendada koolivägivalda?**

Õpilaste arvates peaks rääkima kiusajatega mida teha, et sellist olukorda rohkem ei tekiks. Paljude arvates ei saagi midagi ette võtta, kuna see on paratamatu. Õpilaste arvates peaks neile õpetama lugupidamist ning õpetaja peaks olema alati väga rahulik. Õpetaja peaks olema sõbralik ja nad peaksid rohkem omavahel suhtlema. Mõne arvates tuleks kiusajad koolist hoopis välja visata. Üldiselt arvati, et karistused peaksid olema karmimad. Igas koolis peaks olema psühholoog, kes kuulab mõlemad osapooled ära ning aitab lahendada olukorda. Samas kui probleem on tervel klassil ja muud vahendid ei aita, siis on ainuke võimalus õpetaja vahetus.

Mida arvavad õpetajad, **et kuidas vähendada koolivägivalda.**

Õpetajad leiavad, et koolivägivalda on võimalik ennetada siis, kui lahendada koheselt ära tekkinud olukord vestlemisega. Peab olema koostöö õpilase-õpetaja –vanema vahel ning vanem peab suhtuma kooli ja õpetajatesse positiivselt, kuna tema annab lapsele edasi signaali, kuidas kooli või antud õpetajasse suhtuda. Tihtipeale tekivad konfliktid, kui üks või mõlemad osapooled on stressis, tülinud või puudub motivatsioon. Õpetajad pakkusid, et võiks olla üritusi, kus õpetajad ja õpilased näeksid teineteist ka väljaspool kooli, et nad on tegelikult inimesed nagu kõik teisedki. Tähtsaks peeti ka seda, et koolipäev ja kooli sisekliima peaks olema lapse jaoks meeldiv, huvitav ning kasulik kogemus. Kindlasti peaks õpetajatel olema motivatsiooni, energiat, tahet ja kaasaegseid

võimalusi, et nad saaksid ja tahaksid hästi õpetada. Väga oluliseks peeti lapse kodust kasvatust, viisakust ning üks õpetaja arvas: *“Mis viltu kasvatatud, seda enam sirgeks ei saa! Kooli tuleb väljakujunenud isiksus!”* (LA 1). Õpetajate ja ka lastevanemate poolt toodi välja selline mõte, et õpilasi tuleb hinnata nende võimete järgi mitte emotsioonide ajendil. Üks õpetaja (LA 4) tõi välja, et: *“Õpilastele tuleks selgeks teha, et peale “õiguste” on ka “kohustused” ning et lapsevanemad peaksid ka ise rohkem huvi tundma oma lapse tegemiste vastu koolis.”* Oluline on, et vägivaldseid lapsi ning ebaprofessionaalseid õpetajaid märgatakse ning nende vastuvõetamatule käitumisele reageeritakse ja nad peaksid saama eripedagoogilist/ psühholoogilist/ psühhiaatrilist abi.

Õpetajate arvamus sellest, **et kas neil on piisavalt võimalusi laste korralekutsumiseks.**

Õpetajate arvamuselaste korralekutsumiste võimalustest on erinevaid. Mõni arwab, et võimalusi pole üldse, samas päris mitmed arvavad, et võimalusi piisab. Korralekutsumiseks eelduseks on kõige olulisem panna juba alguses paika konkreetsed reeglid ja neid iga õpilase puhul järgida. Oluline ressurss on õpetaja isiksuseomadus- ise võiks saada probleemi lahendatud. Abiks on rääkimine vanematega ja/või klassijuhatajaga, märkus e-kooli või äärmuslikul juhul pöörduda sotsiaalpedagoogi poole. Üks Kärkla õpetaja (KÄ3) vastas, et: *„Tänapäeval enam sõnad ja käitumishinne ei mõjuta!”* ning Lauka õpetaja (LA 1) kirjutas, et: *„ Ka Hiiumaal esineb asotsiaalseid lapsi (kellel on ebapiisav või puudub üldse kodune kasvatus, oma laste sotsialiseerimise tasandil: lapsed kasvavad “tänaval” või keset alkoholi ja vägivalda), kelle korralekutsumiseks õpetajal võimalusi ja vahendeid ei piisa! Enda kogemus on, et abi ei ole ei politseist ega ka sotsiaaltöötajast.”* Küsitletud õpetajad arvasid, et nad on kõik tekkinud probleemid ära lahendanud.

Lapsevanemate mõtteid ning tähelepanekuid veel **koolist ja koolivägivallaga seonduvast.**

Küsitledes lapsevanemaid, et kas neil on veel mõtteid kooliga seoses, ütles üks lapsevanem: *“Palun tooge kooli tagasi õpetajate austus õpilaste poolt nagu see oli 15-20 aastat tagasi!”*(KÄ 4) . See sõnum on väga oluline, sest nagu eespool selgus õpilaste

küsitlusest, on vähemalt iga kolmas õpilane õpetajale halvasti öelnud, mis on selge märk austuse puudumisest.

Veel tuli üks lapsevanem välja üleskutsega teistele lastevanematele, et: *"Õpetajat peab austama, mitte koos lapsega kodus halvustama!"* (KÄ 2). Uuringu kokkuvõtetest selgus, et lapsed võtavad üle kodu suhtumise kooli, ning kui kodus halvustatakse mõnda õpetajat või kooli üldiselt, siis arvab ka laps, et see ongi õige käitumine.

IV ARUTELU JA JÄRELDUSED

Koolivägivald on õppeasutuse ruumides või territooriumil toimuv vägivald või kuritegu, mis toimub õpilaste, üliõpilaste või õpetajate vastu. Eriti ekstreemsetel juhtudel võib koolivägivald kulmineeruda ka tapmisega ja/või enesetapuga. Koolivägivald võib olla klassi- või koolikaaslase norimine, mõnitamine, tema raha või asjade äravõtmine, tema isiklike asjade lõhkumine ja määrimine; tema eiramine ja laimujuttude levitamine; vägivallaga ähvardamine; peksmine. (Koolivägivald...)

Uurimuses tuli välja, et iga inimene tajub ja mõistab koolivägivalla mõistet ja olemasolu erinevalt. See mis ühe jaoks on vägivald või kiusamine, võib teise jaoks olla ainult proovilepanek. Eriti hästi tuli see välja küsitledes õpetajaid ja lapsevanemaid, sest igapäevael seostusid koolivägivallaga erinevad mõtted, kogemused ja arusaamised.

Diplomitööst selgus, et õpetajad tajusid õpilaste-õpetajate vahelise koolivägivalla olemasolu erinevalt, aga kõik õpetajad tunnistasid, et teinekord käituvad õpilased väljakutsuvalt, ropendavad, sõimavad, eiravad, loobivad, segavad tundi jne. Ka teoorias leidis kinnitust, et selline käitumine kvalifitseerub koolivägivalla alla ning et sellist käitumist ei tohi lubada.

Kooliõpilased tajuvad ja seletavad õpilaste-õpetajate koolivägivalda erinevalt. Nad saavad aru, et käituvad valesti, aga tihtipeale on see mõeldud hoopis protesti märgiks õpetajatele, kuna nad tunnevad, et nende õigusi on rikutud või ei ole piirid paika pandud ning nad ei oska muud moodi end kuuldavaks teha. Aga samas on ka õpilasi, kes käituvad õpetajatega halvasti igavusest või siis lihtsalt seetõttu, et teised hakkaksid temast rohkem lugupidama. Nii nagu teooria osas ka selgus, on kogu klass üldiselt haaratud kiusamissituatsiooni ühel või teisel moel – ühed, kes on kaasajooksikud, teised õhutajad, kolmandad eemalehoidjad ning mõned on ka kaitsjad.

Lastevanemate vastustest selgus, et nii mõnegi laps on õpetajapoolse inetu või ebaprofessionaalse käitumise tõttu pidanud kannatama, aga samas nad tunnistavad, et tänapäeva lapsed on väga sõnakuulmatud ning et paljudel puudub austus õpetajate vastu. Kahjuks jäävad lapsevanemad tihti kõrvalseisjateks, kes küll näevad probleemi tõsidust, aga ei tee selleks midagi, kuid seda põhjusel, et nende laps ei kannataks seetõttu hiljem koolis õpetajate pahameele all.

Küsitlustest selgus, et õpetaja – õpilase suhetes mängib päris suurt rolli ka õpilaste sotsiaalne taust – kust keskkonnast on laps pärit, kes on tema ema/isa, õed/vennad ning kas elati väikeses maakohas või suuremas keskkonnas.

Respondentide vastusest selgus, et väga oluliseks peeti õpetaja isiksuseomadusi, sotsiaalset tausta ning tema käitumist. Uuringust tuli välja, et õpetaja – õpilase vahelise vägivalda võtmeküsimuseks on õpetaja hakkamasaamine klassiga ning enda kehtestamine. Nii nagu pt 1.1 selgus, saavad õpetajad osaleda kiusamises nii vaatlejatena, toimepanijatena kui ka ohvritena – kõik oleneb tema isiksuseomadustest, enesekehtestamise oskustest ning sellest, kas ja kuidas suhtub õpetaja ise koolivägivalda.

Uurimusest selgus, et nii õpilaste kui ka lastevanemate arvates käituvad õpetajad tihti üleolevalt, ütlevad lastele klassi ees halvasti, mõnitavad, solvavad - olgu siis põhjuseks kas õppeedukus või mõni kodune probleem, millest tuleks hoopis vajadusel vestelda individuaalselt, samuti tuli välja, et teinekord koheldakse mõnda õpilast teistest erinevalt. Samuti arvasid nii õpilased, kui ka vanemad, et liiga palju on ka nägude järgi hindamist, mida ei tohiks üldse olla. Õpetajate küsitlusi analüüsides tuli välja, et mitte ükski küsitletud õpetaja ei hinda õpilasi nägude järgi, vaid et õpilased saavad ikka hindeid teadmiste eest. See saab võimalikuks tõenäoliselt siis, kui õpetajal on jäänud hindamiskriteeriumid korralikult õpilastele selgitamata, sest miks muidu nii paljud õpilased tunnevad end halvasti ja on õnnetud selle pärast. Kõikide respondentide gruppide vastustest tuli välja ka seda, et õpetajate ebakindlus või siis ebakompetentsus annab õpilastele võimaluse klassis võim haarata.

Tihtiipeale õpilased ei julge/ei taha minna õpetajale või direktorile oma probleemidest rääkima, sest kardavad, et ka neid hakatakse narrima ja kiusama ning satuvad ka ise hiljem ohvriks. Oluline on, et probleemiga tegeletakse. Mõnikord ka õpetajad ja teised koolitöötajad ei taha näha probleemi või arvavad, et küll nad oma mured ise ära klaarivad, sest tihtiipeale on nad väsinud oma tööst ning ei viitsigi või ei taha tähelepanu pöörata teiste probleemidele. Selle probleemi saaks ära lahendada sellega, et igas koolis oleks psühholoog või sotsiaalpedagoog,

Kui kiusatavaks on õpetaja, siis võib juhtuda, et ta jääb oma murega üksi, kuna ei julge tunnistada, et ei suuda klassis korda hoida. Oluline oleks, et ka õpetajad räägiksid rohkem nende vastu suunatud vägivallast avalikkusele, et ohvriks sattunud õpetajad ei arvaks, et nad on üksi ning ei julge sellest rääkida.

Kui mõni õpilane järjepidevalt segab tundi ja korraldustele ei allu, siis võiks suunata ta individuaalõppesse või siis lubada tal selles tunnis mitte osaleda, aga samas peab ta sooritama hindelisi töid.

Samuti tuli diplomitööst välja, et õpetajad hindavad tihti õpilasi emotsioonide ajendil, eelarvamuste tõttu ning teinekord ka varem samas koolis õppinud õdede/vendade või vanemate järgi. Seda oleks võimalik ennetada või vähendada autori arvates, kui iga kool kohustaks õpetajaid käima psühholoogi juures või individuaalnõustamises vähemalt kord kuus (tööandja kulul), et vähendada õpetaja pingeid seoses õpilastega ning et õpetajad saaksid tagasisidet ja abi, kuidas tulla toime probleemsete lastega. Kindlasti peaks olema kohustuslikus korras co-visioonid ning supervisioonid.

Õpetajate arvates suhtlevad vanemad liiga vähe kooliga, aga sellele võiks kaasa aidata näiteks ühisürituste korraldamine või väljasõitude tegemine, et lapsevanemad saaksid parema kontakti õpetajatega. Oluline on, et kool astuks esimesed sammud lastevanematega koostöö tõhustamiseks, et julgustada vanemaid rohkem osalema kooli elus. Kooli selge ja toetav sõnum sellele peletab vanemate hirmu ja kõhklused. Hea lahendus oleks korraldada õpetajate, laste ning lapsevanemate kohtumisi laste kodudes. Sellised koduviisiidid tekitaksid märksa personaalsema kontakti ning võimaldaks

mõlemal poolel üksteist paremini tundma õppida, usaldada ning mõista. (kooliväline koostöö)

Autor pakub välja, et film „Klass“ peaks olema samuti kohustuslike filmide seas, mida õpilased peaksid vaatama ning pärast selle põhjal kirjutama essee või kirjandi ning võiks ka klassis seda arutada. Lapsed lihtsalt ei oska end panna teise inimese olukorda ning seetõttu nad ei tea mis tunne on olla kiusatav.

Uuringust tuli välja, et osad Kärkla kooli algklasside õpetajad on liitunud „Kiusamisest vaba kool“ programmiga ning võtnud päevaplaani üheskoos päevasündmuste läbi arutamise, mis olen heaks eelduseks kiusamiskäitumise ennetamiseks ning probleemide lahendamiseks. See tagab head suhted õpilaste ja õpetajate vahel, kui nad teavad, et võivad oma probleemidest rääkida ning et neile leitakse lahendus. Ka autor peab seda väga oluliseks, sest siis õpivad lapsed olema julged ja avatud ning nad saavad aru, et kui nad on ka kellegagi halvasti käitunud, siis arutatakse seda kogu klassiga, et edaspidi sellist käitumist vältida.

Diplomitööst selgus, et teooria kinnitab uurimuslikus osas saadud tulemusi ning et õpilase ja õpetajavahelist vägivalda on võimalik ohjeldada, kui koolitada ja nõustada kõiki osapooli.

KOKKUVÕTE

Vägivalda koolides on täheldatud ajast- aega, kuid tänapäeval üha rohkem ning julmemalt. Hoopis tahaplaanile on jäänud õpetaja-õpilase vaheline vägivald, kuna seda on raskem tuvastada ning erinev on ka võimuvahekord.

Uurimuslikus osas selgitas autor välja, et kas ja mil määral esineb koolivägivalda Hiiu valla koolides, mis ajendab õpilasi kiusama õpetajaid ning õpetajaid õpilasi, mida saab ohver ise ära teha, et ta sellesse rolli rohkem ei satuks. Selgitati välja, kuidas tajuvad ja seletavad koolivägivalda õpilaste-õpetajate vahel nii lapsevanemad, õpetajad kui ka õpilased. Saadi teada, millist rolli mängivad õpetaja-õpilase suhtes õpilase sotsiaalne taust ning tema käitumine ning kuidas mõjutab õpetaja-õpilase suhet õpetaja isiksuseomadused, sotsiaalne taust ning seotus kohaliku kogukonnaga.

Uurimustulemustest lähtuval leiab autor, et oluline oleks luua hea kontakt kooli ja vanemate vahel, sest laps võtab üle vanema suhtumise nii kooli, kui ka õpetaja(te)sse. Koolipoolsed võimalused oleks kindlasti koolitada ikka ja jälle õpetajaid, et kuidas ennast kehtestada ning kuidas jääda erapooletuks, kui õpilane on tuttav väljaspoolt kooli. Kindlasti peaks olema igas koolis usaldusisik või psühholoog, kelle poole võiksid pöörduda julgelt nii õpetajad, lapsed, kui ka vajadusel lapsevanemad. Õpilased peaksid hakkama mõtlema, et nad õpivad endale, ning et nende tulevik sõltub sellest, kuidas nad koolis hakkama saavad. Kui neil tekib õpetajaga probleem, siis see takistab neil aine omandamist ning seetõttu langevad ka hinded. Võimalusel võiks olla nii, et kui tõesti laps et soovi osaleda tunnis, siis võiks tal võimaldada teha ainult kontrolltöid ja arvestusi, sest pole õiglane, et ta segab teistel aine omandamist. Uuringust selgus, et väga paljud õpilased pöörduvad oma muredega õnneks oma vanemate poole ning sellest lähtuvalt on väga oluline lastevanemate suhtumine kooli, et millist signaali nad edastavad oma lastele.

Kokkuvõtvalt tuli uuringust välja, et igas koolis esines õpetaja – õpilase vahelist vägivalda ning uurimuse eesmärgid said kõik täidetud.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. **Altosaar, K.** 2002. Kas koolivägivald on paratamatu? Koolielu. [<http://www.koolielu.ee/pages.php/020508,3546>] 1.08. 2013.
2. Bullying and Suicide. [<http://www.bullyingstatistics.org/content/bullying-and-suicide.html>] 28. 10. 2013 (inglis keeles)
3. Bullying Teachers. [<http://www.bullyingstatistics.org/content/bullying-teachers.html>] 29.10. 2013 (inglis keeles)
4. Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine. 2009/2010. Õppeaasta Eesti HBSC uuringu raport. Tervise Arengu Instituut.
5. **Elenurm, T., Kasmel, A., Kidron, A., Rüütel, E., Teiverlaur, M., Traat, U.** Stressi teejuht. Kuidas saada lahti liigsest pingest. 1997. Eesti Tervisekasvatuse Keskus. Tallinn: Odamees.
6. **Erb, H. H.** 1999. Vägivald koolis ja kuidas end selle eest kaitsta. Toimet. Kään, H. Harjumaa: Odamees.
7. **Hiemäe, E., Kivisaar, K.** 2011. Mõista ja toeta oma last. OÜ Agitaator.
8. **Kangur, M.** 2007. Ilmar Raagi uus film “Klass” sobib enam gümnasistidele.] Eesti Päevaleht 14.03.2007. [<http://epl.delfi.ee/news/melu/ilmar-raagi-uus-film-klass-sobib-enam-gumnasistidele.d?id=51079308>
9. **Kelly, K.** 2003. Nõutu lapsevanema käsiraamat – kuidas teha lõpp halvale käitumisele. Vastutav toim. Kuremägi, J. Harjumaa: Ersen.
10. Kiusamisest vabaks. Lastekaitse liidu projekt „KIUSAMISEST VABA LASTEAED“ tutvustus. [<http://kiusamisestvabaks.ee/projekti-tutvustus/>] 15. 08. 2013.a.
11. Kiusamisest vabaks. MTÜ Lastekaitse Liit alustab oktoobris 2013a. pilootprojektiga “Kiusamisest vaba kool” [<http://kiusamisestvabaks.ee/pilootkoolid/>] 15.08.2013.a.

12. Koolivägivald ja –kiusamine. Politsei- ja Piirivalveamet.
[<https://www.politsei.ee/et/nouanded/noorele/koolivagivald/>] 23. 08. 2013.a.
13. Koolivägivald. [<http://et.wikipedia.org/wiki/Kooliv%C3%A4givald>] 10.11.2013
14. Kooliväline koostöö [http://www.tlu.ee/opmat/ka/opiobjekt/ME_Haridusest/koolivline_koost.html] 20. 10. 2013
15. **Korp, E., Leppiman, A., Meres, T., Vaher, A.** 2002. Laps: elu, probleemid ja lahendused. Tallinn : Annete & Johannese Trükitööstus
16. **Krull, E.** 2000. Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat. Tartu : Tartu Ülikooli Kirjastus
17. Kvantitatiivse uurimistöö põhimõtted. Tudengiveeb. [<https://tudengiveeb.ee/et/-esileht/tulemuslik-korgharidus/20oppimine/loputoe-ja-lopetamine/64kvantitatiivse-uurimistoe-pohimotted> 02]. 08 2013.
18. **Kõiv, K.** 2006. Kiusamiskäitumise mitu tahku: õpilastevaheline kiusamine, õpilaste kiusamine õpetajate poolt, õpetajata kiusamine õpetajate poolt ning õpetajate kiusamine kooli personali ja lapsevanema poolt. Tartu: Vali Press
19. **Laherand, M.** 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: M.-L. Laherand
20. **Mändoja, K., Käeseli K.** Koolipsühholoogid: kogu koolis toimuvast vägivallast rääkimine hirmutaks ilmaaegu. 19.oktoober 2012.a.
[<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/koolipsuhholoogid-kogu-koolis-toimuvast-vagivallast-raakimine-hirmutaks-ilmaaegu.d?id=65134738>]
21. **Orpinas, P., Horne, A.M., Staniszewski, D.** 2003. School Bullying: Changing the Problem By Changing the Schoo. School Psychology Review, 2003, Volume 32, No. 3 pp. 431 – 444 (inglis keeles)
22. **Ots, L.** 2008. Juba kooli! Kuidas last kooliks ette valmistada. Toimet. Kiik, M. Tallinna Raamatutrükikoda. Tallinn : Tallinna Raamatutrükikoda
23. **Penthin, R.** 2003. Agressiivne laps. Tartu: Greif
24. Projektist. Targalt Internetis. [<http://www.targaltinternetis.ee/projektist/>] 15.08. 2013.a.
25. Põhikooli ja gümnaasiumiseadus. 09. 06. 2010.a. – RT I 2010, nr 41,art 240
26. School Bullying. [<http://www.bullyingstatistics.org/content/schoolbullying.-html>]. 30. 10. 2013 (inglis keeles)

27. **Scott, E.** Job Burnout: Job Factors That Contribute to Employee Burnout. [http://stress.about.com/od/burnout/a/job_burnout.htm] 10.11.2013
28. **Sharp, S., Smith, P, K.** 2004. Võitlus koolikiusamisega. Toim. Kukk, I. Soinaste: El Paradiso.
29. **Silm, S., Vasli, K.** Valusad kaadrid: meesõpetaja langes ise koolikiusamise ohvriks.- Õhtuleht 29. 01. 2013 [<http://www.ohhtuleht.ee/508138>] 25.10.2013
30. **Singer, K.** 1992. Näita üles kodanukujulgust. Kuidas õppida sekkuma? Kuressaare: Tormikiri OÜ.
31. **Soonets, R., Popova A., Roomeldi, M., Haldre L., Saar, S., Kuiv, K., Paddar, M., Heido, R., Kutsar, D.** 2007, Lapse väärkohtlemine II. Tartu : Atlex
32. Stopping School Violence. [http://www.ncpc.org/resources/files/pdf/school-safety/stopping_school_violence.pdf] 10.11.2013
33. Stress Symptoms, Signs and Causes. The Effects of Stress Overload and What You Can Do About It. [<http://www.helpguide.org/mental/stresssigns.htm#what>]
34. **Sullivan, K., Cleary, M., Sullivan, G.** 2004. Kiusamine koolis. Mis see on ja kuidas sellega toime tulla. Tartu : Atlex
35. **Trachtenberg, J.** 2007. Head lapsed, halvad harjumused. Tallinn: Ersen.
36. Tugiõpilased alustasid kooliaastat TORE suvekoolis koos soomlastega. [<http://noortehaal.delfi.ee/news/kool/tugiopilased-alustasid-kooliaastat-tore-suvekoolis-koos-soomlastega.d?id=66644055>] Noorte hääl 27. august 2013
37. Tutvustus. Lastekaitse Liit. [<http://www.lastekaitseliit.ee/koolirahu/tutvustus/>]. 15. 08. 2013
38. **Vinton, E, C.** 1999. Kuidas piire seada. Sobivad käitumisraamid lastele imikueast teismeliseni. Toim. Jürima, M. Tallinn: Sinisukk.
39. Vägivalla vähendamise arengukava rakendusplaan aastateks 2013- 2014. [<http://www.kuriteoennetus.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=40606>]

LISAD

Lisa 1. Koolivägivallateemaline küsitlus õpetajatele

Lugupeetud vastaja,

Minu nimi on Liisi Aron ning õpin TÜ Pärnu kolledžis sotsiaaltöö korralduse eriala. Palun Teie abi oma lõputöö uurimusliku osa läbiviimisel. Alljärgnevas küsimustikus leiate küsimusi koolivägivalla ning muu selle teemaga seonduva kohta. Küsimustik on anonüümne ning lõputöös esitatakse vaid kokkuvõtte küsimustikest selgunu kohta. Iga arvamus on oluline ja olen väga tänulik, kui leiate aega küsitluse täitmiseks.

Aitäh vastamast!

1) Kus Te õpetate?

- a) Kärkla Ühisgümnaasiumis
- b) Lauka Põhikoolis
- c) Kõpu Eriinternaatkoolis

2) Mis tundi/ tunde Te annate?

.....
.....

3) Mis Te arvate, kuidas Te saate hakkama klassi juhtimisega?

- a) Väga hästi
- b) Hästi
- c) Rahuldavalt
- d) Halvasti

4) Kas koolivägivald õpetaja-õpilase vahel on Teie arvates koolis probleem?

- a) Ei
- b) Jah

- c) Ei oska öelda
- 5) Mis Te arvate, miks hakkavad õpetajad õpilasi kiusama?
- 6) Kuidas/ mil moel õpetajad õpilasi kiusavata võivad? Mida nad teevad või ütlevad?
- 7) Mis Te arvate, miks hakkavad õpilased õpetajaid kiusama?
- 8) Kuidas või mil moel õpilased õpetajaid kiusavad? Mida nad teevad või ütlevad?
- 9) Kas Teid on mõni õpilane kiusanud/ provotseerinud? Kui jah, siis miks?
- 10) Kui jah, siis kuidas Te tulite toime lapse/laste korrale kutsumisega? Mida Te tegite selleks?
- 11) Kas Teie olete mõnda last kiusanud, või emotsioonide ajendil halva hinde pannud? Kui jah, siis miks?
- 12) Millised võimalused on Teil laste korrale kutsumiseks?
- 13) Kas Teie arvates on õpetajal piisavalt võimalusi lapsi korrale kutsuda? Kui ei, siis millised võimalused võiksid veel olla?
- 14) Kas Te teate, kas Teie koolis on mõni õpetaja, kes kiusab või on kiusanud mõnda õpilast või õpilasi?
- 15) Mida on õpetajad/kooli töötajad/direktsioon ette võtnud, et koolivägivalda vähendada?
- 16)
- 17) Mida Te arvate, kuidas võiks õpetaja-õpilase vahelist vägivalda vähendada? Mida peaks selleks tegema?

Lisa 2. Koolivägivallateemaline küsitlus lapsevanematele

Lugupeetud vastaja,

Minu nimi on Liisi Aron ning õpin TÜ Pärnu kolledžis sotsiaaltöö korralduse eriala. Palun Sinu abi oma lõputöö uurimusliku osa läbiviimisel. Alljärgnevas küsimustikus leiadki küsimusi koolivägivalla ning muu selle teemaga seonduva kohta. Küsimustik on anonüümne ning lõputöös esitatakse vaid kokkuvõtte küsimustikest selgunu kohta. Iga arvamus on oluline ja olen väga tänulik, kui leiate aega küsitluse täitmiseks. Aitäh!

1. Kas Teie laps õpib:

- a. Kärkla Ühisgümnaasiumis
- b. Lauka Põhikoolis
- c. Kõpu Eriinternaatkoolis

2. Mitu last Teil selles koolis õpib? _____

3. Mis on Teie haridustase?

- a. Algharidus
- b. Põhiharidus
- c. Keskharidus
- d. Kutseharidus
- e. Keskeri haridus
- f. Kõrgharidus
- g. Muu (mis?) _____

4. Kuidas Te hindate suhteid oma lastega?

- a. Väga hea
- b. Hea

- c. Normaalne
- d. Halb
- e. Väga halb

5. Kuidas Te hindate suhteid õpetajatega koolis, kus Teie laps(-ed) õpivad?

- a. Väga hea
- b. Hea
- c. Normaalne
- d. Halb
- e. Väga halb

6. Kas Te räägite oma lapsega probleemidest koolis?

- a. Jah, me arutame koos kõike, mis koolis toimub
- b. Jah, kuid mitte alati
- c. Vahel
- d. Harva
- e. Väga harva
- f. Üldse ei räägi
- g. Muu (mis?) _____

7. Kas Teie lapse koolis esineb koolivägivalda?

- a. Jah
- b. Vist on olnud juhtumeid
- c. Ei
- d. Ei oska öelda

8. Kui vastasite eelmisele küsimusele „jah“, „vist on olnud juhtumeid“, siis kas need sündmused on olnud:

- a. Õpilastel omavahel
- b. Õpilaste ja õpetajate vahel

9. Kas koolivägivald õpetaja-õpilase vahel on Teie arvates koolis probleem?

- a. Ei
- b. Jah
- c. Ei tea

10. Mis Te arvate, miks hakkavad õpetajad õpilasi kiusama?

11. Kuidas/ mil moel õpetajad õpilasi kiusavad? Mida nad teevad või ütlevad?

12. Miks hakkavad õpilased õpetajaid kiusama?

13. Kuidas/ mil moel õpilased õpetajaid kiusavad? Mida nad teevad või ütlevad?

14. Kas Teie last on mõni õpetaja kiusanud? Kui jah, siis miks?

15. Kui Teie lapsel on koolis probleeme õpetajatega, siis kelle poole pöördute/olete pöördunud? Kui ei, siis miks?

16. Mida peaks õpetaja tegema, kui mõni õpilane teda kiusab, provotseerib?

17. Kas soovite antud teemaga seoses midagi lisada, kommenteerida?

Lisa 3. Koolivägivallateemaline küsitlus õpilastele

Lugupeetud vastaja,

Minu nimi on Liisi Aron ning õpin TÜ Pärnu kolledžis sotsiaaltöö korralduse eriala. Palun Sinu abi oma lõputöö uurimusliku osa läbiviimisel. Alljärgnevas küsimustikus leiadki küsimusi koolivägivalla ning muu selle teemaga seonduva kohta. Küsimustik on anonüümne ning lõputöös esitatakse vaid kokkuvõtte küsimustikest selgunu kohta. Vastamisel ootan eelkõige ausust ning võimalikult palju erinevaid selgitusi, lahendusi ja ettepanekuid.

Aitäh vastamast!

Üldandmed

1. Kas Sa oled:
 - a. Poiss
 - b. Tüdruk
2. Mis klassis Sa õpid? _____
3. Kas Sa elad samas asulas kus asub Sinu kool?
 - a. Jah
 - b. Ei
4. Mitu inimest elab Sinu perekonnas? _____

Koolivägivald õpetajate ja õpilaste vahel

5. Kas koolivägivald õpetaja-õpilase vahel on Sinu koolis Sinu arvates probleem?
 - a. Ei
 - b. Jah
 - c. Ei oska öelda

6. Mis Sa arvad, miks hakkavad õpetajad õpilasi kiusama?
7. Kuidas või mil moel õpetajad õpilasi kiusavad või kiusata võivad? Mida nad teevad või ütlevad?
8. Kas Sind või mõnd Sinu klassikaaslast on mõni õpetaja kiusanud?
- a. Jah. Palun lisa miks? _____
 - b. Ei
 - c. Ei oska öelda
9. Kui Sind ennast või mõnda klassikaaslast on kiusatud õpetaja poolt, siis kirjelda kuidas see kiusamine on toimunud?
10. Kui Sul endal või Sinu klassikaaslasel on koolis probleeme õpetajatega, siis kelle poole pöördud Sina või soovitud pöörduda oma klassikaaslasel?
- a. psühholoog
 - b. klassijuhataja
 - c. direktor
 - d. õppealajuhataja
 - e. mõni muu õpetaja
 - f. Veebikonstaabli
 - g. sotsiaaltöötaja
 - h. Vanema/ vanemate poole
 - i. Pöördun hoopis murega _____ poole
 - j. ei pöördu kellegi poole
 - k. ei olegi probleeme
11. Miks hakkavad õpilased õpetajaid kiusama?

12. Kuidas/mil moel õpilased õpetajaid kiusavad või kiusata võivad? Mida õpilased teevad või ütlevad?
13. Kas Sina või mõni klassikaaslane olete mõnda õpetajat kiusanud?
- a. Jah. Kui jah, siis miks?
 - b. Ei
 - c. Ma ei mäleta
14. Kui Sina või mõni Sinu klassikaaslane olete õpetajaid kiusanud, siis palun kirjelda, kuidas see on toimunud?
15. Mida peaks õpetaja tegema, kui mõni õpilane teda kiusab?
16. Mida on õpetajad/kooli töötajad/direktsioon ette võtnud, et koolivägivalda vähendada?
17. Mida Sa arvad kuidas võiks õpetaja-õpilase vahelist vägivalda vähendada? Mida peaks ette võtma?

SUMMARY

BULLYING BETWEEN TEACHER – STUDENT IN HIIU PARISH SCHOOLS

Liisi Aron

The author chose for study topic " School bullying between teacher and student in Hiiumaa rural schools ." Topicality of the subject matter of this work lies in the continuing bullying of problems , which speaks a lot , planned a variety of prevention strategies, and analyzes the relationships between the different parties . Lots of talk about school bullying between students , but fewer have investigated violence between the student and the teacher.

This study consists of three parts. The first chapter is about school bullying and related parties. Provides an overview of who is a tempter, a victim and how to recognize them. The second chapter looks how school violence affects both, students and teachers , how to recognize that you are faced with a victim, and in this case, what you should do. It has been outlined how the school and parents can help victims cope with and what school and students can do to reduce or prevent violence. The third part of study introduces the aims of the research, questions of research, conducted the study methodology and results. For that carried out the survey among the teachers, students, and parents to get know whether and to how the violence extent in schools of Hiiu parish and how it is expressed.

The aim of this study is to examine school violence, which focuses on the teacher's relationship with children and their parents. The objectives of the work to find out the perception of violence and school bullying at school, and what may be the different school bullying triggers. Student's main research task is to identify whether and how the

experienced and how teachers sees the violence between teacher-student themselves, how the school and the parents sees that and who play an active role in the school.

Based on the work of the stated objectives of the following research questions :

- How to perceive and explain school violence between student – teachers, the teachers themselves ?
- How to perceive and explain school violence between students – teachers, students themselves ?
- How to perceive and explain the school violence between student – teacher, their parents ?
- What is the role of the teacher-student about student's social background of his behavior ?
- How the relationship between teacher - student affect teacher personality characteristics, social background and involvement in the local community ?

In the thesis has involved Kärddla Gymnasium, Lauka Middle School and Kõpu special boarding school and children from seven's and eight classes. Furthermore in the study participated respective schools teachers and parents, who are selected randomly.

In the exploratory part of the study the author explained whether and how extent there a school violence in Hiiumaa parish schools, which encourages students to tempt teachers and teachers to students, what victim can do to himself/herself, that he do not enter into that role again. In this study find out how to perceive and explain the school's violence between student-teacher the parents, teachers and also students. Learned that what role played in the teacher-student relationship student's social background and their behavior and how affect the relationship between teacher-student teacher's personality characteristics, social background and involvement in the local community.

From the study came out that in every school there was a violence between teacher – student and the study objectives were filled.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina

(*autori nimi*)

(sünnikuupäev:

_____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on

(*juhendaja nimi*)

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, **12. november 2013.a.**